2023 yilinda basilmiştir

ABDÜLKADIR MERÂGÎ'NİN ANDIĞI GÜZEL SESLENDİRME HADİSLERİNİN KAYNAKLARI VE TÜRKÇE TERCÜMELERİ

Doç. Dr. Recep USLU

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Günümüzde güzel ses ve musiki ile ilgili hadislerin bir arada olduğu çeşitli araştırmalarda bir araya getirme çabaları olduğu görülmektedir. Ancak Abdülkadir Merâgî özelinde bu hadisler konusunu araştıran bir makale veya yayın görülmemiştir. Zamanın en iyi müzisyeni olarak Abdülkadir Merâgî, bazı eserlerinde bu hadislere yer vermek ihtiyacı hissetmiştir. Öyle anlaşılıyor ki zamanında yaşadığı problemlerden biri, müzik yapması dolayısı ile bazı din adamları ve takipçileri tarafından eleştiriliyor olmasıydı. Bu fikre karşı Merâgî ilk defa *Câmiü'l-elhân*'da hadislerden bir kısmını bir araya getirmiştir. Daha sonra, güzel ses ve güzel sesle okuma konusundaki dört hadisi *Makâsıdü'l-elhân*'ın sadece Şahruh ve II.Murad'a yazdığı versiyonlarında tekrar tekrar yazmıştır. Sanılanın aksine Bînîş'in yayınladığı ve Merâgî'nin ilk yazdığı *Muhtasar Makasıd* versiyonunda hadisler bulunmamaktadır (Uslu, 2019: 21). Bu konuda yapılan bazı çalışmalar aldatıcı olabilir. Bu tespitler şüphesiz ki Şahruh ve II.Murad'ın desteklediği veya meylettiği etrafındaki din adamlarının oluşturdukları bir çevreye Merâgî'nin katılım çabası olarak da değerlendirilebilir ise de gördüğü tepkiye karşı kendini savunmaya çalıştığı şeklinde yorumlamak daha akla yatkındır.

Merâgî, okuduğu eserler hakkında bilgi vermediği için, onun kültürünü besleyen kaynaklar tam olarak bilinememektedir. Son zamanlarda Merâgî'nin kültürünü besleyen kaynaklar konusunda yapılan müzikolojik eleştirel çalışmalardan biri, 24 şubesini besleyen özgün kaynakları sorgulamak olmuş (Uslu, 2022: 229) ve bugüne kadar hayatını ele alanların değinmedikleri özgün bir sonuç ortaya çıkmıştır. Bu araştırmaya göre Merâgî'nin, Cemaleddin Hasan'ın, Safadî'nin, Şirâzî'nin hatta Seyyid Şerif Cürcânî'nin eserleri gibi müzik teorisi kaynaklarından yararlanmış olabileceği anlaşılmıştır. Merâgî, yazmış olduğu bu hadislerle, ha-

dis külliyatından da beslenmiş olduğu anlaşılmakla beraber hadislerin kaynaklarını vermemiştir. Bu hadislerin kaynakları nelerdi? Kendisinin mensup olduğu Şia kaynaklarından mı derlemiştir? yoksa hayatını geçirdiği Semerkant ve Herat şehirlerinde sultan kütüphanelerinde bulunan bazı kütüb-i sitte kaynaklarından yararlanmış olabilir mi? Bu gibi sorular bize, incelemenin Merâgî'nin beslendiği kaynak hadis kitapları konusunu açığa çıkaracağını varsaydırmaktadır.

Araştırmanın Konusu ve Amacı: Makalenin ana konusu, Merâgî'nin andığı güzel ses ve musiki ile ilgili hadislerin, kütüb-i sitte diye meşhur hadis kitapları merkezinde ilk hadis kaynaklarını tespit etmektir. Bununla birlikte bu hadislerin Türkiye'de 2007 öncesinde ilk defa Türkçe tercümesini veren ve kaynaklarına işaret eden araştırmalara dikkat çekecektir. Araştırmanın Abdülkadir Merâgî'yi besleyen kaynakların tespit edilmesine ve Merâgî özelinde müzik tarihine katkısı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Sınırları: Makale, Merâgî'nin andığı dört hadisle sınırlıdır. Makalenin ana kaynağı olarak dört hadisi yazdığı son eser olan Merâgî'nin Osmanlı sultanı II.Murad için ilki 1423'te yazılan *Makâsıdu'l-elhân li's-Sultan Murâd-ı Sânî* (NO Ktp'den 2023) olarak adlandırılan eser kaynak olarak tercih edilecektir. Merâgî'nin andığı dört hadisin imlası bu eserdeki yazımla sınırlı olacaktır. Hadislerin kaynakları altı hadis kitabı esas olmakla birlikte bunun dışında ulaşılabilen sahih hadisleri toplayanlar veya şerhedenler ile sınırlıdır. Osmanlı döneminde yazılmış sema risaleleri ve bazı edvarlarda bu hadislerin varlığı bilinmektedir (Mesela: G.Yalçın'ın yayınladığı 1745?e tarihlendirilen Akovalı Hatem'in ve 1772'ye tarihlendirilen Müstakimzade'nin müzik risalelerinde bu hadisler yer almaktadır bk.Yalçın, 2020: 93; Yalçın, 2022: 135; veya Ankaravî'nin *Hüccetü's-sema* risalesi gibi), ancak konunun amacından sapmamak ve makale sınırlarını aşmamak için bu eserlere yer verilmeyecektir. Konunun amacı gereği Türkçe araştırmalar ise 1900-2007 yılları arasında yayınlanmış ve ulaşılabilenler ile sınırlandırılmıştır. Çok daha fazla araştırmanın tespit edilebilmesi mümkündür, ancak makalenin amacı için ulaşılabilenlerin örneklem olarak yeterli olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Yöntemleri: Nitel araştırma yöntemi içinde bilgi tarama, fişleme, yeniden sistematik düzenleme ve bilgi sunumu ile, ilkleri tespit konusunun gereği kronoloji yöntemine dikkat edilmiştir. Hadislerin kaynaklarında da kronoloji yöntemi yanında, hadis ilmiyle uğraşanların tercih ettikleri yazar, bab adı ve nosu şeklindeki gösterim metodu kul-

lanılmaya çalışılacaktır. Ayrıca yazımda belirteceğimiz Wensinck-Mensing (1969) hadis sözlüğünde gösterilen dokuz hadis kaynağına işaret eden harfler yöntemi şöyledir: H (:hı) harfi ile Buhârî'yi, D (:dal) harfi ile Ebu Dâvûd'u, N (:nun) harfi ile Nesâî'yi, Dy harfleri ile Dârimî'yi, Ch harfleri ile İbn Mâce'yi, Hm harfleri ile Ahmed b.Hanbel'in Müsned'ini kastediyor. Makalede metin içi APA (veya İSNAD) kaynak gösterim yöntemi kullanılacaktır. Bütün bunlara rağmen, bu araştırmada hadis ilmine yabancı olan müzikoloji veya müzik tarihiyle uğraşanlar için, yanlış anlamaya meydan vermemek amacıyla tekrarlar kaçınılmaz olacaktır.

Araştırmanın Kaynakları: Makalede, Merâgî'nin hadisleri konusu açısından *Makâsıdu'l-elhân li's-Sultan Murâd-ı Sânî* (2023) diye adlandırılan Osmanlı sultanına yazılmış eser birinci derecede kaynaktır. Ancak hadisler açısından bakıldığında kaynak olarak kabul edilen altı hadis kitabını (kütüb-i sitte) yazan hadisçileri, hadis ilmi ile uğraşan farklı sıralama yapsalar da, öncelikli hadis süneni yazarı olarak Dârimî'yi de ilave ederek, yedi ünlü hadis kitabı yazarını vefat tarihlerine göre şöyle sıralayabiliriz: Dârimî (ö.255/869); Buhârî (ö.256/870); Müslim (ö.261/875); İbn Mâce (ö. 273/886); Ebu Dâvûd (ö.275/888); Tirmizî (ö.279/892); Nesâî (ö.303/915). Bu hadis kitapları yanında Merâgî öncesi vefat edenlerin yazdıkları hadis kitaplarından ulaşılabilen Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855); Hakim (ö.405/1014); Beyhakî (ö.458/1066); Hatib Tebrizî (ö. 502/1109); İbnü'l-Esîr (ö.606/1210); İbn Balaban (ö.739/1339) ve bunlara ek olarak Merâgî öncesi pek çok hadis kaynağını değerlendirmiş olan Suyûtî'nin (ö. 911/1505) eserlerinde hadisler taranmıştır. Hadislerin nasıl tercüme edildiklerini görmek için Türkçeye çevirileri de bizim için kaynak olmuştur.

Hadis Kaynakları ve Türkçe Tercümeleri

Bu bölümde Türkçeye çevrilmiş önemli hadis kaynaklarını listelemek konunun sınırları açısından verilmesi gereken ilk bilgi olarak görünmektedir. Burada kaynak olarak sözü edilecek yedi hadis kitabının Türkçe tercümesi listelenecektir. Ayrıca bu eserleri Merâgî öncesi ve çağdaşı olarak şerh edenler özellikle anılacaktır.

Buhârî'nin Sahih'i: Merâgî'nin çağdaşı Kirmânî (ö. 786/1384), İbn Hacer el-Askalanî (ö.852/1449) ve Aynî (ö.855/1451) tarafından şerh edilmiş olması dikkat çekicidir; Buhârî'nin Sahih'i Mehmet Sofuoğlu (1989) tarafından Türkçe tercümesi yapılmıştır (c.I-XVI, Ötüken yay.).

Dârimî'nin Sünen'i: Eser Nebîl b. Hâşim el-Gamrî'nin *Fethu'l- mennân* Şerh ve Tahkik Kitabi'd-Dârimî müsemma bi'l- Müsnedi'l- câmi (c.1-10, Beyrut ts.) adlı şerhiyle birlikte yapılmış baskısından Abdullah Aydınlı tarafından, açıklayıcı bilgiler eklenerek Türkçeye tercüme edilmiştir (*Sünen-i Dârimî tercümesi*, c.1-6, İstanbul Medve yay. 1994-1996).

Ebu Dâvûd'un Sünen'i: Hattâbî el-Büstî (ö.388/998) ve Merâgî'nin çağdaşı Türk asıllı Aynî (ö.855/1451) tarafından şerh edilmiştir. Türkçeleri: 1-İbrahim Koçaşlı tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir (c.1-5, İstanbul Milsan yay. 1.bs.1983, 2.bs.2008 Erkam yay.). 2-Ebu Dâvûd'un es-Sünen'inin Sübki şerhi olan Emin M. Hattab'ın tahkik ettiği el-Menhelü'l-azbu'l-mevrud adlı şerhini de esas alarak, bab başlarını ve hadis numaralarını Wensinck'in Concordance'ına göre yeniden düzenlenerek, Necati Yeniel ve Hüseyin Kayapınar tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir, mukaddime yazarı İsmail L.Çakan (c.1-15, İstanbul Şamil yay. 1987-2000).

İbn Mâce'nin Sünen'i: Haydar Hatipoğlu tarafından Türkçeye tercüme ve şerh edilmiştir (*Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi*, c.I-X, İstanbul Kahraman Yay. 1982-1983).

Müslim'in Sahih'i: Nevevî (ö.676/1277) şerhi Merâgî öncesidir. Türkçeleri: 1-Mehmet Sofuoğlu'nun Türkçeye tercümesi (*Sahih-i Müslim ve Tercemesi*, c.1-8, İstanbul Ahmet Said matb.yay. 1.bs.1967-70; 2.bs.İrfan yay 1974-78); 2-Ahmed Davudoğlu tercümesi (*Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, c.1-11, İstanbul Sönmez neşr. 1973-1980). 3-Hanefi Akın tarafından muhtasarı tercüme edilmiştir (*Müslim Muhtasarı Tercümesi*, İstanbul Polen yay. 2008).

Nesâî'nin Sünen'i: 1-A. Muhtar Büyükçınar, Ahmet Tekin, Ö. Faruk Harman, Yaşar Erol tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir (c.1-8, İstanbul Kalem yay. 1981; 2.bs.1992); 2-Bir başka Sünenü'n- Nesâî tercümesi PDF; 3-Online Nesâî süneni (http://www.islamilimleri.com/Ktphn/Kitablar/05/005/Turkce/Kitab.htm; Er.Tr.2018); 4-İngilizce tercümesi: *Sunan an-Nasâi* (2007).

Tirmizî'nin Sahih'i: Osman Zeki Mollamehmetoğlu Türkçeye tercüme etmiştir (*Sünen-i Tirmizî Tercemesi Camiü's-sahih*. c.1-6, İstanbul : Yunus Emre Yayınevi, 1972-1981).

Kütüb-i sittenin toplu tercümesi: Ebu Muh.Abdurrahman İbnü'd-Deyba'nın (ö.944/1537) *Teysirü'l-vüsul* adlı eserinden İbrahim Canan'ın

(2000) *Kütüb-i sitte* muhtasarı tercümesi.

Bu araştırmada sadece kütüb-i sitte değil, onların şerhleri ve diğer hadis kaynaklarında da hadislerin var olup olmadığı kontrol edilmiş ve yeri geldikçe diğer hadis kaynakları ile araştırma desteklenmiştir. Şüphesiz, günümüze gelmemiş veya bu konunun sınırları dışında kalan Meragi dönemi ve öncesi muhaddisler için özel bir çalışma yapmak çok daha sağlıklı olacaktır.

Araştırmanın Planı: Araştırmanın "Bulgular" bölümünde önce Merâgî'nin eserinde geçen hadislerin metnini verdikten sonra, hemen ardından kütüb-i sitte kaynakları; bunlara ilave olarak bilgi bulabileceğimiz hadis kitaplarını "Diğer hadis kaynakları" başlığıyla verilecektir. Hadis konkordansı diye ünlü Wensinck-Mensing (1969) hadis sözlüğünü kullanmasını bilmeyenler olabileceği için diğer hadis kaynaklarının sonunda vererek hadis kaynaklarına işaret eden ilgili sayfalarını belirteceğiz. Arapça kaynaklar bölümünde kullanılacak hadis kaynaklarının Merâgî öncesinde yazılmış olmalarına özen gösterilecektir. Arapça kaynaklardan sonra Türkçeye tercüme edilmiş kütüb-i sittede geçen hadislerin Türkçe tercümeleri verilecektir. Özellikle 2007 öncesi baskıları kullanılacaktır. Sonra ulaşılabilen 2007 öncesi araştırmalarda bu dört hadisle ilgili açıklamaları, tercümeleri ve işaret ettikleri kaynaklar hakkında gerekli bilgiler aktarılacaktır. Böylece her hadisi kaynak ve araştırmalarda nasıl Türkçeye tercüme edildikleri bir araya getirilmiş ve birbirlerinin Dördüncü hadisten sonra Merâgî'nin bu hadisleri derlediği coğrafya ve tarih konusu değerlendirilecektir. Araştırmanın "sonuc"u, araştırmaya sebep olan soruların özgün tespitlerini özetleyen kısımla bitecektir.

BULGULAR

Güzel Seslendirme ve Okuma Konusunda Merâgî'nin Andığı Hadisler

Burada Abdülkadir Merâgî'nin (d.1356-ö.1435) aktardığı hadislerin Osmanlıya intikalini sağlayan, yeni bulgularla önerilen doğum tarihine göre 67 yaşında iken yazdığı II.Murad için 1423 yılında yazılan *Makâsıdu'l-elhân* (2023) adlı eserindeki hadislerin sırası gözetilecektir. Esasen hem *Muhtasar Makâsıdu'l-elhân li's-Sultan Şahruh* ve öncekilere göre yüzde 85 oranında zenginleştirilmiş yeni bir sürümünden oluşan *Makâsıdu'l-elhân li's-Sultan Murâd es-Sâni*'de (*Makasıd*'ın farklı sürümlerin

adlandırılması için bk.Uslu, 2019: 21) bulunan hadislerin sırasında bir değişiklik yoktur. Alelacele yapılmış bulguların detayları başka bir araştırmaya bırakılmıştı. Araştırmada hadislerin Türkçe metninden sonra, hadis kaynakları kronolojik olarak sıralanacaktır. Daha sonra, kaynaklar dışında hadislerden ilk söz eden, ilk tercümelerini tekrarlayan, ulaşılabilen araştırmalar yine kronoloji gözetilerek sıralanacaktır.

*** 1.Hadis-**"Kur'ân'ı seslerinizle süsleyiniz, zirâ güzel ses Kur'ân'ın güzelliğini artırır" (Zeyyinü'l- Kur'ân bi- esvâtikum, fe- inne's- savte'l- hasene yezîdü'l- Kur'âne hüsnen: Merâgî, 2023: 7)

1.1-Birinci hadisin kütüb-i sitte hadis kaynakları: Dârimî, Fezâilü'l-Kur'an, 34; Buhârî, Tevhid, 52; İbn Mâce, İkame, 176; Ebu Dâvûd, Vitr, 20; Nesâî, İftitah, 83; Ahmed b.Hanbel, 4, 383, 385, 396, 304; Wensinck-Mensing, 1969: c.1, s. 376, zyn md.sinde şu kısaltmalarla H, D, N, Ch, Dy, Hm altı hadis kitabını kaynak göstermiştir.

Birinci hadisi oluşturan cümle iki bölüm halindedir. Kütüb-i sitte hadis kaynaklarından Dârimî, Buhârî, İbn Mâce, Ebu Dâvûd, Ahmed b.Hanbel, Nesâî'de varmı kontrol edildi. Dârimî dışındakilerde hadisin sadece ilk kısmının var olduğu görüldü. Kütüb-i sitte dışında, Beyhakî ve İbn Balaban'ın eserlerinde hadisin iki tarafı da bulunmaktadır.

Hadisin Tamamı: Dârimî'nin eserinde hadisin iki tarafı farklı iki rivayette mevcuttur, dolayısı ile şerhlerinde Fevvaz Ahmed Zümerli- Halid es-Sebul-âlemi (thk.), *Sünenü'd-Dârimî (ö.255/869)*, 1987, K.Fezailül-Kur'an, 34.bab: et-Teganni bi'l-Kur'ân, c.2, s.563, nr.3500 ve nr.3501 "hassinu" hadisinin iki tarafı var; Nebîl b. Hâşim, *Fethu'l-mennan* (Dârimî şerhi), 1999, c.10/s.612-613, K.Fezâilü'l-Kur'ân, 34.bab: Teganni bi'l-Kur'ân, nr.3772 "zeyyinû" hadisin 1.kısmı, s.613/ nr.3773 hassinu hadisin iki tarafı var, ikisi de Bera'dan; Mizzî (ö.742/1341), *Tuhfetü'l- eşrâf bi- ma'rifeti'l- etrâf*, c.2/s.25/nr.1775, "zeyyinû" hadisinin iki tarafı tam; Fuciyanî, *Ta'likatu's-selefiyye ala Süneni'n- Nesâî*, 1421/2000, c.2/11.K.iftitah, 83.bab Kur'an'ı seslerle süslemek konusunda, nr.1016-1017 "zeyyinû" hadisi Bera'dan iki rivayet, talikat kısmında Dârimî'ye benzer "hassinu'l-Kur'ane bi-esvâtikum" hadisi vardır; Heysemî (ö.807/1405), *Mevâridü'z-zaman ilâ zevâidi İbn Hibbân*, 1.bs.1411/1990, c.2/s.402-404, nr.660-661, "zeyyinu" hadisi, Bera ve Ebu Hureyre'den, açıklamalar kısmında hadisin ikinci kısmı da var; Bey-

hakî (ö.458/1066), Şuabu'l-imân, III, s.460, iman şubelerinden 19.babın içinde yaklaşık dokuz fasıl sonrasında Kur'an okurken sesin güzelleştirilmesi faslı içinde, nr.1954, Bera'dan "zeyyinu" hadisi ilk kısım ve nr.1955, Bera'dan "zeyyinu" yerine "Hassenu'l-Kur'âne bi-esvâtikum fe-inne's- savte'l-hasene yezîdu'l-Kur'âne husnen" hadisin tamamı verilmektedir; İbn Balaban (ö.739/1339), *el-İhsân,* 1991, c.3, s. 25, nr.749 ve 750, Bera ve Ebu Hureyre'den "zeyyinu'l-Kur'ân" (metinde hadisin sadece ilk kısmı var, devamı açıklama kısmında, s.26 dipnot); Hakim en-Nisâburî (ö.405/1014), *Müstedrek*, hadisin ilk kısmı: nr.2151-2165 ve hadisin tamamı: c.1/ s.781/ nr.2178, Bera b.Azib'den; Sehârenpurî (ö.1346/), *Bezlü'l-mechud*, 1.bs.1427/2006, c.6/182, nr.1468 "zeyyinu", Bera'dan ve bu hadisin ikinci kısmı Hakim'in eserinden bahisle vardır (: güzel ses Kur'an'ın güzelliğini artırır); Abbas Ahmed Sakr- Ahmed Abdulcevad (haz.), *Câmiu'l-ehâdis li's-Suyûtî* (ö.911/1505), 1994, c.4/s.451/ nr.12744 "zeyyinu" hadisin tamamı Bera'dan; Heysemî (ö.807/1405), *Keşfü'l- estâr*, 1979, c.3/ s.96/ K.Tefsir/ Kıraatu'l- Kur'ân babı sonrası her biri bab başlığı altında verilen hadislerden s.96/ nr.2331 "inne husne's-savti tezyinü li'l-Kur'ân", hadisin 2.kısmı, muhaddis Bezzar'a göre kavi hadis değildir; Zehebî (ö.748/1348), *Siyeru A'lâmi'n- nübelâ*, 1988, adlı eserinde hadisin 1.kısmını c.13/s.101'de "zeyyinu" Bera'dan (dipnotta sahih kabul edildiği belirtilir) ve 2.kısmını c.4/s.58'de "inne hüsne's-savt zînetu'l-Kur'ân: Kur'an'ın süsü güzel sestir" diye, İbn Mesud'dan anmaktadır (dipnotta eseri neşre hazırlayanlar münker hadis olarak belirtmiştir); Sindî (ö.1137/1725), *Sünenü'n- Nesâî bi-şerhi's- Suyûtî ve hâşiyetu's- Sindî*, 11.K.İftitah, 83.Tezyînu'l- Kur'ân bi's- savt başlığı altında, c.1/s.521/ nr.1014 ve 1015 ve 1016 hadisler "Zeyyinu'l- Kur'ân bi- esvâtikum", Bera'dan, Sindî açıklamasında "fe-inne'l-kelâmü'l-hasen yezîdu hüsnen ve zînetu bi's-savti'l-hasen" ile ikinci kısmını da vermiştir; Gazzalî (ö.505/1111), İhyâu ulûmi'd-din'in Zebidî şerhi İthaf, 1996, "Hassenu'l-Kur'ân bi-esvâtikum" (tamamı) Bera'dan 4/497; "zeyyinu'l-Kur'ân bi-esvâtikum" 4/496 (takdimle) Bera'dan ve 4/497 ve 6/549 K.Tilavetü'l- Kur'ân'da ; Safa ed-Davi Ahmed el-Adevî, İhdâu'd-dibâce bi-şerhi İbn Mâce, 2000, c.2/s.117, 05.K.İkame, nr.1342, "zeyyinu" hadisin ilk kısmı, sonrasında hadisi açıklarken diğer tarafını Arapça cümle olarak açıklama kısmında verir, s.117 güzel ses güzelliği arttırır; M.Fuad Abdulbaki, *Sünenu İbn Mâce*, 1372-1373/1952, c.1/s.426, 176.babda nr.1342 nolu hadis haşiyesinde "kelamın güzelliği ve süsü, güzel sesle artar (fe-inne'l-kelame'l-husn yezidu husnen ve zinete bis-savti'l-hasen)" şeklinde açıklama ile hadisin tamamı verilmiş demektir ; Raid b.Sabri İbn Alefe, Şurûhu Sünen İbn Mâce, 2019, c.1/ s.537, 05.K.İkame, 176. bab: Kur'an'la sesi güzelleştirmek, nr.1342, "zeyyinu" hadisin 1.kısmı,

Sindî "zeyyinu" hadisinin devamını söylediğini tekrar eder. Bera'dan "hassinu" hadisinin tamamını verir; Deyubendî (ö.1352/), *Feyzu'l-Bârî*, 2005, c.6/s.610, K.Tevhid içinde 52.bab:Kur'an'la mahir başlığındaki "zeyyinu"yu açıklarken, Dârimî'ye atıf yapılarak "hassinu" hadisinin tamamı verilir ; Musa Şahin Laşin, *Fethu'l-mun'im şerhi Sahihi Müslim*, 2002, K.Müsafirin namazı, 3.cilt/s.595, 262.bab: Kuran'la sesi güzelleştirmek, nr.1599 "Mâ ezinAllahu li-şeyin" hadisinin açıklama kısmında c.3/s.595, "zeyyinu bi-esvâtikum" 1.kısmı ve "hassinu bi-esvâtikum" hadisinin tamamı ; Kastallânî (ö. 923/1517), İrşâdü's-sâri li-şerhi sahihi'l- Buhârî, 1860, c.10/s.378, "/52.bab: el-Mâhiru bi'l-Kur'ân" veya "Zeyyinu'l-Kur'an bi-esvâtikum" hadisi; Muhammed İsmail es-San'ânî (ö.1182/1769), *et-Tenvir şerhu'l- Câmiu's-sagir li's-Suyûtî*, 2011, c.6/ s.329/ nr.4561 "Zeyyinu'l-Kur'an bi-esvâtikum fe-inne's- savte'l- hasen yezidu'l-Kur'ane hüsnen" tam metin; İbn Mulakkin (ö.804/1401), *Bedrü'l-münîr*, 2004, c.9/ s.637-639 "Zeyyinu" hadisi 1.kısım, açıklamasında tamamını verir; Alaeddin Ali el-Hindî (ö.975/1567), *Kenzü'l-ummâl*, 2005, c.1, Tilavet adabı, s.160/nr.2767 "Zeyyinu'l- Kur'an" tam hadis; Ali b.Adem el-Aytubî el-Vellevî, *Zahiretu'l-ukba / Şerhu Sünenü'n-Nesâî*, 2003, c.13, s.11, "83.bab: Tezyînu'l- Kur'an bi's-savt" (s.11-35), s.11/nr. 1015 hadis "Zeyyinu" 1.kısım Bera'dan, sayfa 12'de "fe-inne'l- Kelâmu'l- hasen yezdâdu hüsnen" şeklinde açıklama yapar ve "Hassinu" hadisini hatırlatır. Bir başka rivayetle hadisin devamını "fe-inne hüsne's- savt yezîde Kur'ane hüsnen" şeklinde verir. Sayfa 13'de de "Zeyyinu" hadisinin tamamını tekrarlar, s.14/nr.1016 aynı hadisi verir ; Riyaz Abdullah Abdulhadî, *Fehârisu ithâfu's- saâde*, 1995, "Hassenu'l-Kur'ane" hadisin tamamı Bera'dan 4/497; "Zeyyinu'l- Kur'an" tamamı, 4/497 ve 6/549 Bera'dan; Muhammed Said b. Besyunî Zağlul, *Mevsuatu etrâfi'l- hadis*, 1989, c.5, s.176, "Zeyyinu" hadisi.

Diğer hadis kaynakları /hadisin ilk kısmını rivayet edenler: ilk derlenen hadis kitaplarından biri olan Abdürrezzak es-San'ânî'nin (ö.211/827), *el-Musannef* adlı eserinde, "güzel ses" (c.2, s.484) babı içinde c.2/s.472, nr.4220-4221 "Zeyyinu" Bera'dan, Kur'an'ı seslerinizle süsleyiniz (bir başka baskı c.2/nr.4175 ve 4176); Ahmed b.Hanbel, 4, 383, 385, 396 (nr.18405, nr.18523, nr.18615), 304; Ebû Ubeyd el-Herevî (ö.224/838), *Garîbü'l-hadis*, 1995, c.1/349 "Zeyyinu", Bera'dan, hadisin birinci kısmı; Ebu Dâvûd, 2009, c.2/s.595-597, "K.Vitr, 353.Bab keyfe yestehibbu't-tertil fil-Kıra'et", s.593/nr.1468 "zeyyinu" 1.kısım; Buhârî (ö.256/870), *Câmiu's-sahih*, 1896 (Abdülhamid II baskısı), c.9/s.158, "97.K.Tevhid, 52.bab: zeyyinu'l-Kur'ane bi-esvatikum" başlıklı bab; Nesâî (ö.303/915), *Sünenüs-suğra ve Mücteba / Kitabu'l-mücteba*

el-maruf bi's-süneni's-suğra, 2012, c.2/s.412, K.iftitah, nr.1023 ve 1024 numaralı hadisler Kur'an'ı güzel okumaya çalışırken sesi yükseltme ilgili hadislere işaret etmektedir, konunun devamında sesin kıraatte yükseltilmesi babı (no.75), sonrasında sesin uzatılması babı (no.76), sesin süslenmesi babı (no.77) altında c.2/s.413/nr.1027'de "zeyyinu" hadisi vardır ve nr.1028 aynı hadis başka bir rivayet zinciriyle Bera'dan; Nesâî (ö.303/915), *Kitabu's- sünen el-Ma'ruf bi's-Süneni'l- kübra*, 2012, c.03/s.156, "166.Bab: İmamın kıraatine uymanın yeterli olması" hakkında, nr.1088 bununla ilgili hadistir; bir sonraki hadis nr.1089, "167. bab: Kur'an okurken sesin güzelleştirilmesinin caiz oluşu" hakkındadır; "218.bab: Tezyinül-Kur'an bis-savt (: Kur'an'ın sesle güzelleştirilmesi)" hakkındadır, c.3/s.213, nr.1180-81 ile c.10/s.127 (2012), "40.bab: Hüsnü's-savt bil-Kur'an (Kuranla sesin güzelleştirilmesi)" başlığı altında nr.8193 "zeyyinu'l- Kur'âne bi esvâtikum" hadisi; İbn Huzeyme (ö.311/924), *es-Sahih*, 1980, c.3, nr.1551, "zeyyinu" hadisin ilk kısmı Bera'dan "melekler birinci safta namaz kılanlarla beraber sizleri dinliyor, seslerinizi güzelleştirin" anlamında; Taberanî (ö.360/971), *el-Mucemü'l-Kebîr*, c.11/nr.11113, "Zeyyinu'l- Kur'ane", İbn Abbas'dan rivayet; Taberanî (ö.360/971), *Mu'cemü'l- evsat*, c.7/nr.7206 "zeyyinu"; Ahmed b.Muhammed el-Herevî (ö.401/1011), *Kitabu'l-Garibeyn*, 1999, s.845 "zyn" md (hadisin ilk kısmı var); Ebu Nuaym el-Isfahanî (ö.430/1038), *Hilyetu'l-evliya*, 1996, c.5/s.27, "zeyyinu", hadisin birinci kısmı, namazda birinci safta durmakla ilgili uzun bir hadis içinde, Bera'dan, ve c.7/s.139 "zeyyinu" hadisi Aişe'den; Hatib et-Tebrizî (ö. 502/1109), *Miş-kât,* 1399/1979, c.1/s.673, "Kitabu fezailil-Kuran", nr.2199, "zeyyinû" ilk kısmı; Ali el-Kari (ö.1014/1606), *Mirkat*, 2001, c.5/s.80/nr.2199 "Zeyyinu"; İbnü'l-Esîr (ö.606/1210), en-Nihaye, 2000, s. 408 "zyn" md "h" rumuzunda ve s.681 "ğna" md "h, s" rumuzunda (zeyyinu hadisin ilk kısmı); İbnü'l-Esîr (ö.606/1210), Fazailü'l-Kur'an, 1416/1995, s.190 "Zeyyinu" hadisin 1.kısmı Bera'dan ; Nevevi (ö.676/1277), *Sahihu Muslim bi-şerhi Nevevi*, 1929, c.6/s. 79, aynı sayfada Nevevi haşiyesinde hadis açıklamasında "zeyyinu" hadisi anılır; Heysemî (ö.807/1405), *Mecmau'z-zevâid*, 2001, "32.bab güzel sesle okumak" hadislerinden biri c.VII/s.254/nr.11701 ve nr.11704 zeyyinu, İbn Abbas ve Abdurrahman b.Avf'dan ("Musannef fi keşfil estar", nr.2329) ve benzer nr.11702; Zehebî (ö. 748/1348), *Mühezzeb*, 2001, s.504 (Kitabus- salat/ bab.Keyfiyetul- kıraat)/ nr.2182, "Zeyyinu" 1.kısım ve s.4244/ (Kitabus-şehadat/ bab.Tahsinu's-savt)/ nr.16241 ve 16242 Bera'dan; İbn Hacer el-Askalani (ö.852/1449), *Muhtasaru Zevâid*, 1992, c.2, nr.1571 "zeyyinu" hadisi Ebu Seleme'den, Bezzar'ın açıklamasında bu hadisin Ebu Seleme ve Ebu Hüreyre'den rivayet edildiğini belirtir; Aynî (ö.855/1451), *Umde*,

1402, c.25/s.192 "zeyyinu" hadisi; Suyûtî (ö.911/1505), *Camius- Sagir*, 1954, c.1/s.447, "zeyyinu"; Arnaud (şerh, vdğr), Şerhu Müsnedü Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), 1997, c.30/s.451- 452/ nr.18494 "zeyyinul-Kur'an" Bera'dan rivayet ve aynı hadis c.30/s.636/nr.18709 ve daha uzun hadisler içinde geçmektedir bk. c.30/s.479/nr.18516, c.30/s.580/ nr.18616, c.30/ s.632/ nr.18704; Münziri (ö.656/1258), *Tergib ve terhib*, 2.bs.1388/1968, c.2/s.363 "zeyyinu'l- Kur'âne", Bera'dan; Beyhakî (ö.458/1066), *Marifetüs-sünen*, 1991, c.14/nr.20188 "zeyyinu" Bera'dan 1.kısmı; Hattâbî el-Büsti (ö.388/998), *Meâlimu's- sünen/ Şerhu Süneni Ebi Dâvûd*, 1.bs.1351/1932, c.1/s.290 "zeyyinu" hadisi 1.kısmı ; Aynî (ö.855/1451), Şerhu Süneni Ebi Dâvûd, 1.bs.1420/1999, c.5/383, "Zeyyinu" Bera'dan; Seyyid b.Kesrevi Hasan (haz.), İs'adür-Rai bi-efradi ve zevaidün-Nesâî ala kütübil-hamse, 1998, c.1/s.73/ nr.240 /nr.1089, "Zeyyinu" Bera'dan; Beyhakî (ö.458/1066), *Sünenü'l-kebir*, 2011, c.3/ s.434/ "159.bab.Keyfe kıraatül-musalli", nr.2462, 2463 ve c.21/s.161/nr.21085, 21086, 21087 "Zeyyinu" 1.kısmı Bera'dan, birinci safta melekler dinlediği için sesin güzelleştirilmesi hadisi de var; Kirmanî (ö. 786/1384), *Sahihu'l-Buhârî bi-Şerhi'l- Kirmânî el-Kevâkib*, 1981, c.25/s.232-233, 1.hadis "97.K.Tevhid, 52.bab: Zeyyinu'l-Kur'âne bi-esvâtikum" bab başlığında 1.kısmı; İbn Hacer el-Askalanî (ö.852/1449), *Fethu'l-Bârî*, 1987, c.13/s.527, "97.K.Tevhid, 52.bab: Zeyyinu'l-Kur'âne bi-esvâtikum" başlıklı bab olarak görüldü; Hatib el-Bağdadî (ö.463/), *Târihu Medineti's-selâm / Târihu Bağdad*, 2001, c.5/s.432 Bera'dan hadisin 1.kısmı; Tayalisî (ö.204/815), *Müsned*, 1999, c.3/ s./ 774 "Zeyyinu" hadisi 1.kısım, Bera'dan; Hattâbî el-Büsti el- (ö.366/988), *Garibu'l-hadis*, 2001, c.1/s.355, 357 "Zeyyinu" hadisi ; Ezheri Herevi (ö.370/980), *Tehzibul-luga*, 1976, c.8/s.201, "gny" md. "Zeyyinu" 1.kısım ; Muafiri (ö.543/1148), *Mesalik fi-şerhi Muvattai Malik*, 2007, K.Salat, c.3/s.377, "Zeyyinu", Bera b.Azib'den, 1.kısım; Ahmed b.Muhammed el-Gammarî (ö.1380/), *el-Mudâvi li-ileli'l- camii's-sagir ve şerhi'l-Münâvî*, 1996, c.4, s.121-123, nr.4576/1940, "Zeyyinu" 1.kısım.

1.2-Kütüb-i sitte tercümeleri:

1.hadis: Hadisteki anlam "Kuran'ı güzel sesle süslemek" veya "sesi Kur'an ile süslemek" bab başlığı olacak şekilde muhaddisler ve mütercimler tarafından iki farklı şekilde tercih edilmiştir. Başlıklar Buhârî'de "98.K/52.bab: Zeyyinu'l-Kur'âne bi-esvâtikum (Kur'an'ı seslerinizle süsleyin)" başlığı ve İbn Mâce'de "06.İkame, 176.Hüsnü's-savt bil-

Kur'ân (Kur'anı güzel sesle okumak)", Müslim'de "07.Yolcu Namazı/34.istishâbu tahsinu's-savt bi'l-Kur'ân (Kur'anı sesi güzelleştirerek okumak müstehabtır)" olarak görülür. Hadis, Ebu Dâvûd'da 08.K.Vitr içinde, genellikle 341 veya 355 gibi farklı numara ile "istihbâbü't-tertil (kıraatte tertil müstehabdır)" bab başlığı içinde görülür. Nesâî, 11.İftitah, 83.bab "Zeyyinul-Kur'ân bi-esvâtikum (Kur'anı seslerinizle güzelleştiriniz)". Dârimî, "24.Kur'an'ın Faziletleri, 34.Teganni bi'l-Kur'ân (Kur'an'ı güzel okumaya çalışmak)" bab başlığı altındadır. Konuyla ilgili tartışmaları dikkate alanların tercümeleri de bu sebeple farklı olabilmektedir. İbn Mâce buna benzer "176.Hüsnü's-savt bil-Kur'an/ Kur'an'ı güzel sesle okumak (Hatipoğlu, 1983, c.4/s.118)", iken Müslim tercümesinde "34.istishâbu tahsinu's-savt bil-Kur'an/ Sesi Kur'anla süslemenin müstehab oluşu (Davudoğlu, 1978, c.4/s.344/s.2232)". Bu hem muhaddisler hem de İslam hukuk açısından hadisi anlamlandırma farkına da işaret etmektedir. Nitekim konu doğrudan bu araştırmayı ilgilendirmemekle birlikte bundan sonra gelecek hadislere verilen anlam farkı için bir dikkat çekmek istedik.

1.Hadis: 1981: *Sünen-i Nesâî'nin Büyükçınar (vdğr, 1981, c.1, s.592-593) tercümesinde "Namaza Başlama Bölümü" (yani K.iftitah) 81-85 bablar arasında, "81.Kur'an'ı okurken sesi yükseltmek (c.1/s.591)", ve devamında "82.Kıraatte sesi uzatmak (c.1/s.591)", ve sonra "83. Kur'an'ın güzel sesle okunması" başlığı altında, c.1/s.592-593, "nr.1015 ve nr.1016.Kur'an'ı seslerinizle zinetlendiriniz" (Bera b.Azib'den) diye tercüme edilmiştir. *0* Bir başka Sünenü'n- Nesâî (pdf) tercümesinde, "82.Kur'an'ı seslerinizle güzelleştirin" bab başlığı altında hadisin birinci kısmı nr.1005 ve nr.1006, iki farklı zincirle Bera b.Azib'den "Kur'an'ı seslerinizle güzelleştirin" şeklinde iki kere tercüme edilmiştir. *0* Nesâî süneni tercümesi (online, çev. A.Muhtar Büyükçınar, 1981) yayınında K.iftitah (11.Namaza başlama, 83.Kur'anı seslerinizle güzelleştiriniz bölümü) içinde aynı hadisler, nr.1023 ve nr.1024 noyla, "Kur'an'ı seslerinizle güzelleştiriniz" aynı çeviri cümlesiyle verilmiştir (http://www.islamilimleri.com/Ktphn/Kitablar/05/005/Turkce/Kitab.htm).

1.Hadis: 1983: Ebu Dâvûd'un (ö.275/888) es-Sünen'i Koçaşlı tarafından Türkçeye tercümesinin ilk baskısı Milli Gazete tarafından 1983 yılında 5 cilt olarak basılmıştır, 08.Vitr kitabında, 20.bab: Tertil mustehabtır başlık altında hadisin "Kur'an'ı seslerinizle süsleyin (Koçaşlı, 1983, c.2/s.432/nr.1468)" şeklinde ilk kısmının tercümesine Bera b.Azib'den rivayetle yer verilmiş, dipnotta benzer kaynak olarak İbn Mâce, Nesâî gösterilmiştir; *0* Ebu Dâvûd'un es-Sünen'inin Yeniel-Kayapınar (1987, c.V,

s. 443-444) tercümesinde, "20.Kur'an okumada tertil müstehabdır" başlığı altında, c.3/s.443/ nr.1468 nolu hadisi verirken Bera b.Azib'den "Kur'an-ı Kerimi seslerinizle süsleyiniz" şeklinde tercüme edilmiştir. Açıklama kısmında hadisin devamı "çünkü güzel ses Kur'an'ın güzelliğini artırır" (c.5/s.445) şeklinde ikinci kısmının tercümesi de verilmiştir. *0* Online Ebu Dâvûd'un sünen tercümesinde 08.Vitr ktabında, nr.1470 "Kur'an-ı Kerimi seslerinizle süsleyiniz" şeklinde tercüme edilmiştir.

1.Hadis: 1983: Hatipoğlu'nun (1983, c.4/s.126-127) İbn Mâce'nin süneni tercümesinde K.İkame'de nr.1342 nolu hadisin birinci kısmını "Sesinizi güzelleştirmek suretiyle Kur'an okuyuşunu süsleyiniz" şeklinde görülmektedir. Açıklamalar kısmında hadisin devamını yine "Hassinu" diye başlayan hadis metninin ikinci kısmını "çünkü güzel ses Kur'an'ın güzelliğini artırır" yine Bera b.Azib'den rivayet edilmiştir. *0* Online İbn Mâce süneni tercümesinde 06.İkame kitabında 176."Kur'anı güzel sesle okumak" babı nr.1403 "Sesini güzelleştirmek suretiyle Kur'an okuyuşunu süsleyiniz" diye tercüme edilmiştir. Online yayında hadisin ikinci kısmı görülememiştir, aynı sayfanın Arapçasında ise "Hassinu" hadisinin değil "Zeyyinu" hadisinin yayında olduğu görülmüştür.

1.Hadis: 1989: Sofuoğlu'nun (1987-1989, c.16) Buhârî tercümesinin Kitabu't-Tevhid, bab.53 de bu hadis "53.bab: Kur'an'ı güzel okumakla maharetli olan kirâmu'l-berere ile beraberdir ve Kur'an'ı sesinizle süsleyiniz" kısmıyla bab başlığıdır. Bazı araştırmalarda bu hadis için verilen Buhârî, Fezailül-Kuran, 31, Sofuoğlu tercümesinde fihristinden görüldüğü kadarı ile "31.bab Kur'an okumakta ses güzelliği" hakkında bab başlığıdır (c.1/ s.5117). *Bazı araştırmalarda Buhârî'deki bab başlığının "Sesi, Kur'an'la güzelleştirmek" ve başlığı altında "Kur'ân-ı Kerîmi seslerinizle güzelleştiriniz" tercümesinden sonra Nesâî'nin şarihlerinden Sindî'nin (ö.1138/1726), bu hadisi "seslerinizi Kur'an ile güzelleştiriniz" şeklinde anlaşılması gerektiği yorumu da verilir (Okçu, 2007, 217; Kanarya, 2016: s.56) ise de Uludağ'ın (1976) bu konudaki açıklaması biraz sonra gelecektir. *0* Online Buhârî sahihi tercümesinde 98.Tevhid kitabı, 52."Kur'an'ı seslerinizle zinetlendiriniz" hadisi bab başı yapılmıştır, ancak rivayet içinde yoktur. 66.Fezailül-Kur'an içinde 31.bab "Kur'an okumakta ses güzelliği" içinde de hadis olarak yoktur. Araştırmalarda Buhârî'ye atıf yapılmasının sebebi, konunun önemine işaret ettiğini belirtmek içindir. "Zeyyinu" hadisi başlıbaşına Buhârî'de yok görünüyor.

1.Hadis: 1996: Dârimî'nin es-Sünen'i Aydınlı (1996, c.3, s.291-294) tercümesinde, 171.bab: "Babut-teganni bil-Kur'an: Kur'an'ı güzel okuma-

ya çalışmak Kur'an ile Teganni" başlığı altında, zeyn hadisinin sadece birinci kısmı c.3/nr.3500 "Kur'ân-ı Kerîmi seslerinizle süsleyiniz"; aynı anlamda "zeyn" kelimesi yerine eş anlamlı "hasene, husn: güzel, güzelleştirme" kelimesiyle ve ikinci kısım ile birlikte tamamı: c.3/nr.3501, "hassinu'l- Kur'ân bi- esvâtikum, fe- inne's- savte'l- hasen yezîdü'l-Kur'ân'e husnen": yani "Sesinizle Kur'an'ı süsleyiniz. Zira hiç kuşku yoktur ki güzel ses Kur'an'a güzellik katar" şeklinde tercümesi bulunmaktadır. *0* Online Dârimî tercümesinde 24.Kur'an'ın üstünlükleri kitabı, 34.Kur'an'ı güzel okumaya çalışmak babı, nr.3564 "Kur'an'ı seslerinizle süsleyin" (zeyyinu hadisi); nr.3565 "Kur'an'ı seslerinizle güzelleştirin, çünkü güzel ses Kur'anın güzelliğini artırır" (hassinu hadisinin tamamı).

1.hadis: 2000: Ebu Muh.Abdurrahman İbnü'd-Deyba'nın (ö.944/1537) *Teysirü'l-vüsul* adlı eserinden Canan'ın (2000, c.3, s.433-434) *Kütüb-i sitte* muhtasarı tercümesinde verdiği bilgi, Bab: Tilavet adabı, başlığı altında nr.904 nolu hadisin tercümesi "Kur'ân-ı Kerim'i sesinizle güzelleştirin" şeklindedir. Devamında Buhârî'nin (Tevhid 52), bu rivayeti bab başlığı yapmış olduğunu ve "Kur'ân'ın sesle tezyininden maksad, kıraat sırasında sesin yükseltilmesi" olduğu kanaatini belirtir ve daha sonra hadisin tamamını "Kur'ân'ı sesinizle güzelleştirin. Zira güzel ses Kur'an'ın güzelliğini arttırır" şeklinde Türkçesiyle Aliyyül-Kari'den aktararak vermektedir.

1.hadis: 2007: Nesâî sunen'inin İngilizce tercümesi: Sunan an-Nasâi, (2007: C.2, nr.1016, 1017), 83.babda "Make your voices beautiful when you recite Qur'an".

1.3-Araştırmalar:

1915/1333: Halim Sabit Şibay (1915: s. 7-10), "Kur'ân-ı Kerîm Tilâveti Hakkında Sünnet-i Nebeviyye" adlı makalesinde şöyle diyerek hadisi de anmaktadır "Aleyhi's-salâtü ve's-selâm Efendimiz, Kur'ân-ı Kerîm okurken bazan ğınâ yapar tercî'a ri'âyet buyururlardı. Nasıl ki, Mekke-i Mükerreme'nin feth edildiği gün Feth Sûresini terci' yaparak ğınâ ile okumuşlardı. … Peygamber Efendimiz Hazretleri: 'Kur'ân-ı Kerîm'i güzel sesleriniz ile süsleyiniz' buyuruyorlardı" hadisinden sonra diğer hadisleri de anmaktadır.

1974: Serdaroğlu (1974: c.1, s.791, İbadat, 8.Kitap: Kuran'ı güzel sesle

okumak babı) Gazzali'nin İhyau ulumi'd-din (: Din ilimlerinin ihyası) adlı eserinde geçen hadisi "Kur'an'ı sesinizle süsleyiniz" şeklinde tercüme ettiği görülmüştür; hadisin devamı Gazzali metninde yer almamaktadır. Mardini'nin daha eski tarihli İhya tercümesinde Kuran okumanın edeblerinden onuncusunu "tahsîn-i kırâettir ki tertîl ve terdîd-i savt ile kırâet etmektir, fakat nazmı tagyîr edecek temtît-i müfrit ile savtını terdîd etmemek gerektir" dedikten sonra "tahsin-i savt sünnettir zira Peygamberimiz "Asvâtınızla Kur'ân'ı tezyîn ediniz" ferman buyurmuştur (Mardini, 2016: c.3, s. 204-205) Türkçe tercümesiyle "Kur'an'ı sesinizle süsleyiniz" çevirisinin doğruluğunu desteklemektedir.

1976: Uludağ (1976: s. 102, 188, 201), İslam Açısından Musiki ve Sema adlı eserinde aktarılan hadisin "Kur'ân'ı seslerinizle süsleyiniz" kısmı diğer hadisle birleştirilmiş görünüyor. Ancak açıklamalar kısmında hem kütüb-i sitte kaynaklarını hem de "şüphesiz güzel ses Kur'ân'ın güzelliğini ve zinetini daha da artırır" şeklinde tamamlayan kısmını Dârimî ve Hakim rivayetinde bulunduğunu belirtir. Aynı hadisi sayfa 188'de aynı kelimelerle andıktan sonra, farklı yorumlayanlara eleştiriler hatırlatılır. Burada Uludağ hoca hadisi bazı muhaddis ve kelamcıların "seslerinizi Kur'an ile süsleyiniz" (Kanarya, 2016: s.56) sloganı geliştirip, hadisin bu şekilde anlaşılması gerektiğine karşı yine kelami yaklaşımla, "hadis olan sesle, kadim olan söz güzelleştirilemez, süslenemez" ifadesini (Uludağ, 1976, s. 108-109) kullanmıştır, yani sonradan yaratılmış olan ses ile, kadim olan Allah'ın Kur'an ayetlerinin süslenmesi olanaksızdır, bu yaklaşım kelam ilminin usul kurallarına aykırıdır. Uludağ'ın bu açıklaması çeşitli hadis şerhlerinde de görülmüştür.

1980: Karaçam'ın (1997, s.9) "Kur'an Tilavetinde Musikinin Önemi" makalesinde hadisin "Kur'an'ı seslerinizle süsleyiniz" tercümesi verildikten sonra Ebu Şâme (*el-Mürşidül-veciz*, thk.T.Altıkulaç, s.200) kaynak gösterilmiş ve ayrıca bir diğer hadis olarak "Seslerinizle Kur'an'ı süsleyiniz, muhakkak ki güzel ses Kur'an'a güzellik katar" tercümesinden sonra Dârimî, Nesâî ve İbn Mâce kaynak gösterilmiştir. Makalenin sonunda daha geniş bilgi için bk. Karaçam, *Kur'an'ı Kerimin Faziletleri ve Okunma Kaideleri* (1980, s.125-133) kitabına atıf yapılmıştır.

1997: Rahmetli Nebi Bozkurt (1997, s.76) kitabında hadisin ikinci kısmıyla "güzel ses Kur'an'ın güzelliğini artırır" diyerek anlamına işaret eder, Dârimî kaynağını verir. Hadis için merfu olduğunu belirtmesi, hadisin ikinci kısmının nadiren hadis kitaplarında yer almasının anlaşılmasını sağlar.

1998: Çetin (1998: s.121-122) makalesinde bu hadisin "Kur'an'ı seslerinizle güzelleştiriniz. Şüphesiz güzel ses Kur'an'ın güzelliğini artırır" Türkçe çevirisini verir ve hadisleri Dârimî ve Beyhakî'den (Şuabu'l-iman, III, 386) aktarmıştır. Bu hadisin "Kur'an'ı seslerinizle süsleyiniz" kısmı için hadis kaynaklarından İbn Mâce, Ebu Dâvûd, Nesâî kaynak gösterilmiştir. Çetin (1999: s. 113) aynı konuyu ele aldığı bir diğer makalesinde hadisin tamamını "Embellish the Qur'an with your sound, for a nice sound increases the attractiveness of the Qur'an" şeklinde İngilizcesini İbn Mâce, Ebu Dâvûd, Dârimî kaynaklarına işaret ederek vermiştir.

1998: Düzenli (1998) araştırmasında "Hz.Peygamber'in şarkı yerine Kur'an okumayı teşvik etmesi" başlığı altında bu hadisi "Kur'an'ı sesinizle süsleyiniz (hadis sahihtir)" şeklinde Tercümesini vermiştir.

1999: Akdogan (1999: s.391) makalesinde hadisin "Kur'ân'ı seslerinizle süsleyiniz. Çünkü güzel ses, Kur'an'ın güzelliğini artırır" şeklinde tercümesini vermiş ve dipnotta Buhârî ve Ebu Dâvûd olarak kaynakları verilmiştir.

2000: Hasan Kamil Yılmaz, "Kur'an'ı Okumak ve Anlamak" makalesinde (Altınoluk. sy.172, 2000, s. 9'da) pekçok hadis vardır diyerek, verdiği hadisler arasında "Kur'an'ı seslerinizle süsleyiniz" hadisine Buhârî ve Ebu Dâvûd kaynaklarıyla birlikte yer vermiştir.

2000: Uygun (2000: 50) bu hadisin "Kur'an'ı seslerinizle süsleyiniz" kısmını hadislerin "en başta gelenidir" diyerek kaynakları (Buhârî; Ebu Dâvûd; Nesâî; İbn Mâce) ile birlikte anmıştır.

2002: Akif Aydın (2002: 135), "Kur'an okumanın ve Dinlemenin Fazilet ve Adabı", başlıklı makalesinde "Kur'an-ı Kerim'i böyle güzel okumanın önemine işaret eden pek çok Hadis-i Şerif vardır. Burada bir kaçını zikretmek istiyoruz: "Kur'an'ı sesinizle süsleyin" (kayn.Müslim, Ebu Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce)" ve diğer bir hadisi "Seslerinizle Kur'an'ı süsleyin. Muhakkakki güzel ses Kur'an'a güzellik katar (kayn.Dârimî; Tefsir İbn-i Kesir Zeyli, s.35; Karaçam, 1980, s.125-133" şeklinde hem tercümelerini ve hem de kaynaklarını vermiştir.

2003: Erdoğan (2003: c.4, s.159), Rudânî'nin (ö.1094/1683) Cem'u'l-Fevaid min cami'il-usul ve mecmai'z-zevaid tercümesi, "el-His ala tilâveti'l-Kur'ân: Kur'an okumaya teşvik", Tefsir babı, başlığı altında ilgili hadisi nr.7356 "Kur'an'ı seslerinizle süsleyin" (Kayn.Ebu Dâvûd; Nesâî) şeklinde sadece birinci kısmını tercüme etmiştir;

2006: Aslan (2006: 84) makalesinde "Kur'an'ı (tilavetinizi) seslerinizle süsleyiniz" hadisinin Buhârî, Nesâî, İbn Mâce kaynaklarını verir. Bir başka yerde "Sesinizle Kur'an'ı süsleyiniz" hadisini tercümesini (Aslan, 2006: 86) tekrarlayarak kaynaklarını Ebu Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce şeklinde verdikten sonra farklı bir kaynaktaki ilavesiyle birlikte "Sesinizle Kur'an'ı süsleyiniz. Zira hiç kuşku yoktur ki güzel ses Kur'an'a güzellik katar" tekrar eder ve Dârimî kaynağını belirtir.

2007: Okçu (2007: 214), "Kur'an Tilavetinde Ezgi" makalesinde hadisin Arapça metnini, hadisin ilk kısmı "Kur'an'ı seslerinizle zinetlendiriniz/süsleyiniz" Türkçe tercümesinin dipnotunda kaynakları verilir. Okçu, makalesinin devamında hadislerde geçen "teganni, zeyyin, mizmar, terci', ma ezine li-nebiyyin" hadisi, başlıklarında geniş açıklamalar yapmıştır.

1.Hadis için sonuç: Hadis kaynakları açısından Merâgî'nin andığı 1.hadisin tamamı Dârimî'nin, ilk yarısı ise diğer hadis kaynaklarından İbn Mâce, Ebu Dâvûd, Nesâî ve Buhârî gibi diğer bir çok eserde vardır. Muhtemelen Dârimî örneğinde görüldüğü gibi bu kitapların bazı şerhlerinde hadisin tamamı yazılmış görünüyor. Hadisin tercümesini veren araştırmalarda farklı bir anlam verene rastlanmamıştır.

***2.Hadis-**"Her şeyin bir süsü vardır, Kur'ân'ın ziyneti ise güzel sestir" (li-külli şeyin hilyetun ve hilyetü'l-Kur'ân es-savtu'l-hasen: Merâgî, 2023: 7)

2.1-Kütüb-i sitte hadis kaynakları içinde bu hadis yok, şerhlerinde vardır (bk.Diğer hadis kaynakları). Wensinck-Mensing (1969, c.1, s.376) "ziynet" bahsinde yok ve "hilye" (c.2, s.506) bahsinde bu hadis yoktur. Sonuç olarak: 2.Hadisin kaynağı olarak araştırmalarda kütüb-i sitteden hadis kitapları kaynak olarak verilmiş olsa da bu hadis ana metinlerde yer almamaktadır. Bu kelimelerle hadisin, kütüb-i sittenin şerhlerinde, nitekim Ebu Dâvûd'un sünen şerhinde, Suyûtî'nin sahihinde, İbnü'l-Esîr'in (ö.606/1210) *en-Nihâye*'sinde bulunduğu tespit edilmiştir, bu hadis sahih kabul edilmiştir.

Diğer hadis kaynakları: ilk derlenen hadis kitaplarından biri olan Abdürrezzak es-San'ânî'nin (ö.211/827), *el-Musannef* adlı eserinde, "tilaveti gına üzere yapmak" (c.2, s.471) babı içinde: nr.4218 "Li-külli şeyin

hilyet/her şeyin hilyesi vardır, Kur'anın hilyesi güzel sestir", Enes'den; Abbas Ahmed Sakr-Ahmed Abdülcevad (yeniden düzenleyip haz.), *Câmiu'l-ehâdis li's-Suyûtî* (ö.911/1505), 1994, c.5/s.74/ nr.17282 "Li külli şeyin hilyetün" Enes'den; Suyûtî (ö.911/1505), *Câmiu's- sagir*, 1954, c.2, s. 251 Enes b.Malik'ten rivayet; Seharenpurî (ö.1346/), *Bezlu'l-mechûd*, 2006, c.6/s.182 "Li külli şeyin hilyetun"; Taberânî (ö.360/971), *Mu'cemü'l- evsat*, c.7/nr.7531 "hilye" hadisi İbn Abbas'tan; İbnü'l-Esîr (ö.606/1210), *en-Nihâye*, 2000, s. 408 "zyn" md "h" rumuzu içinde hilye hadisi Abdullah İbn Abbas'tan rivayet; Heysemî (ö.807/1405), *Mecmau'z-zevâid*, 2001, 32.bab güzel sesle okumak hadislerinden biri c.VII/s.255/nr.11705 ve nr.11706, "Li-külli şeyin hilyet", İbn Abbas'dan ve Enes'den; Heysemî (ö.807/1405), *Mecmau'l-bahreyn*, c.8/s.123 / nr.3480; İbn Hacer el-Askalanî (ö.852/1449), *Muhtasaru Zevâid*, 1992, c.2, nr.1572, "Li külli şeyin hilyetun", Enes'den; Heysemî (ö.807/1405), *Keşfü'l- estâr*, 1979, c.3/ s.96/ K.Tefsir/ "Kıraatu'l- Kur'ân" babı sonrası her biri bab başlığı altında verilen hadislerden s.96/nr.2330, "Li-külli şeyin hilyetün hilyetül-Kur'an es-savtül-hasen", Enes'den rivayet edilmiş, muhaddis Bezzar'a göre raviler arasında bulunan Abdullah b.el-Muharir pek bilinmeyen biri olduğu için zayıf hadis; Hatib el-Bağdadî (ö.463/), *Tarihu Medineti's-selam*, 2001, "Li külli şeyin" 8/206 Enes b.Malik'den; İbn Kayyim el-Cevzî (ö.751/1350), *Kelâmu ala mes'eleti's-sema*, 1989, "Li-külli şeyin hilyetun", s.314; Raid b.Sabri İbn Alefe, Şurûhu Sünen İbn Mâce, 2019, c.1/ s.537, 05.K.İkame, "176.bab: Kur'anla sesi güzelleştirmek", nr.1342, "zeyyinu" hadisin açıklamasında "Li külli şeyin hilyetun" hadisine Zücâce'den nakille değinir ; Nebîl b. Hâşim, *Fethu'l-mennân*, 1999, "K.Fezâilü'l-Kur'ân, 34.bab: Teganni bi'l-Kur'ân", c.10/s.614 "Li külli şeyin", Abdullah b.Abbas'dan ; Muhammed İsmail es-San'ânî (ö.1182/1769), *et-Tenvir şerhu'l- Câmiu's-sagir li's-Suyûtî*, 2011, c.9/s.81/nr.7295 "Li-külli şeyin hilyetün"; Alaeddin Ali el-Hindî (ö.975/1567), *Kenzü'l-ummâ*l, 2005, c.1, Tilavet adabı, s.160/nr.2768 "Li külli şeyin hilyetun"; Ahmed b.Muhammed el-Gammarî (ö.1380/), *el-Mudâvî li-ileli'l-câmii's-sagir ve şerhi'l-Münâvi*, 1996, c.5, s.189, nr.7313/2806, "Li-külli şeyin hilyetün" ; Muhammed Said b. Besyuni Zağlul, *Mevsûatu etrâfi'l- hadis*, 1989, c.7, s.645, "Li-külli şeyin hilyetun"; * Hadiste geçen "hilye: süs ve zeyyin: sesi güzelleştirme" kelimeleri daha sonra tecvid ilminde terim için ilham olmuş ve ilmin öncüsü İbnü'l-Cezerî (ö.833/1429), tecvidde güzel okuma için "zînetü'l-eda ve'l-kıraaet: eda ve okumanın süsü" ve "hilyetü'l-eda: edanın süsü" terimlerini kullanmıştır (bk. İbnül-Cezerî, *Mukaddime*, s.7'sinden Abdullah Emin Çimen- Kerim Buladı, *Kur'an Okuma ve Tecvid I*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi yay., s.10; Fatih Çollak,

"Tecvid İlmi Ortaya Çıkışı ve Gelişimi", T*arihten Günümüze Kıraat İlmi*, Ankara Diyanet İşleri Başkanlığı yay. 2015, sayfa 374-375).

2.2-Kütüb-i sitte tercümeleri:

2.Hadis: Bu hadise bazı araştırmalarda kaynak olarak "İbn Mâce, İkametü's-salevat, 176" verilmiş olsa da tercümesinde görüleceği üzere hadis ana metinde "06.K/176.bab Kur'an'ı güzel sesle okumak" ile ilgili hadisler içinde (Arapça baskı: M.Fuad Abdulbaki, Kahire 1952, I, 437-439) olmadığı gibi Hatipoğlu (1983, c.4, s.126-127) tercümesinin açıklama kısmında da bu hadise değinilmemiştir. Araştırmaların bu kaynağa işaret etmelerinin sebebi özelde "Kur'an'ı güzel sesle okuma" konusuna dikkat çekmek olduğu anlaşılmıştır.

2.Hadis: 1983: Koçaşlı (1983) tarafından Ebu Dâvûd Süneni Türkçeye tercümesinde; 2.Hadis: 1987: Ebu Dâvûd'un es-Sünen'inin Yeniel - Kayapınar tercümesinde, "20.Kur'an okumada tertil müstehabdır" başlık altında, Bera'dan rivayet edilen nr.1468 nolu hadisin anlamı verildikten sonra açıklama kısmında "Her şeyin bir zineti vardır, Kuran'ın zineti de güzel sestir" şeklinde hadisin tercümesine işaret edilmiştir.

2.hadis: 1987: Ebu Dâvûd'un *es-Sünen*'inin Yeniel-Kayapınar (1987: c.V, s. 443-444) tercümesinde, "20.Kur'an okumada tertil müstehabdır" başlığı altında, c.3/s.443/ nr.1468 nolu hadisin açıklaması verilirken bu hadisin "Her şeyin bir zineti vardır, Kur'an'ın zineti de güzel sestir" (c.5/s.445) şeklinde tercümesi verilmiştir.

2.Hadis: 1989: Sofuoğlu'nun (1989: c.16, s.7416) Buhârî tercümesinin Kitabu't-Tevhid içinde ve açıklama kısmında "Her şeyin bir zineti vardır, Kur'an'ın zineti de güzel sestir" hadisi yoktur. Bazı araştırmalarda bu esere yapılan atıfların hatalı olduğu anlaşılmaktadır.

2.hadis: 2000: İbnü'd-Deyba'nın (ö.944/1537) *Teysirü'l-vüsûl* adlı eserinden Canan'ın (2000, c.3, s.434) *Kütüb-i sitte* muhtasarı tercümesinde verdiği bilgi, "Bab: Tilavet adabı", başlığı altında nr.904 nolu hadisin tercümesinden sonra açıklamalar bölümünde birkaç hadisle birlikte "Her şeyin bir süsü vardır, Kur'an'ın süsü güzel sestir" (Kayn.Abdurrezzak) şeklinde tercümesini vermektedir.

2.3-Araştırmalar:

1980: Karaçam'ın (1997: 9) "Kur'an Tilavetinde Musikinin Önemi" makalesinde hadisin "Her şeyin bir süsü vardır, Kur'an'ın süsü de güzel sestir" tercümesi verilmiş ve "Tefsir-i İbn Kesir Zeyli, s.54" kaynak gösterilmiştir. Makalenin sonunda daha genişbilgi için Karaçam (1980: 125-133) kitabına atıf yapmıştır.

1989: Kılıçlı (1989: 404) makalesinde "Enes b.Malik, ö.93/712, … Kur'an ve güzel sesle ilgili hadis ile tanınıyordu. Onun rivayetiyle Hz.Peygamber, 'Her şeyin bir ziyneti vardır, Kur'anın zineti de güzel sestir. Güzel ses Allah'ın sahibine diğerlerinden daha fazla verdiği bir ihsanıdır' demiştir" şeklinde verdiği hadise Abdülgani en-Nablusî'nin (ö.1143/1731) eserini (İzahu'd-dalalat, 46) kaynak olarak belirtilmiştir.

1989: Talu (1989: 58) tecvidle ilgili eserinde hadisi, bazen kullanılan "ziynet" kelimesiyle değil, "hilye" kelimesiyle Arapçasını "li-külli şey'in hilyetun, hilyetü'l-Kur'ân hüsnüs-savt" sonrasında anlamını da "her şeyin bir süsü vardır, Kur'an'ın süsü güzel sestir" şeklinde vermiş, kaynağı belirtilmemiştir.

1997: Rahmetli Nebi Bozkurt (1997: 77) eserinde bu hadisin Arapçasını verdikten sonra "Herşeyin bir süsü vardır ve Kur'an'ın süsü ise güzel sestir (Kayn.Mecmaul Bahreyn, VIII, s.123 nr.3480)" şeklinde anlamını ve kaynağını vermiştir.

1999: Akdogan (1999: 391) hadisin "Her şeyin bir süsü vardır, Kur'ân'ın süsü de güzel sestir" şeklinde tercümesini ve dipnotta kaynak olarak Suyûtî'nin eserini vermiştir.

2000: Uygun (2000: 51) bu hadisin tercümesini "Her şeyin bir süsü vardır Kur'anın da süsü güzel sestir" şeklinde vererek dipnotta bu hadisi aldığı kaynak olarak Karaçam'ın (1997: 9) makalesini vermiştir.

2006: Aslan (2006: 87) makalesinde "Her şeyin bir ziyneti/süsü vardır, Kur'ân'ın süsü de güzel sestir" hadisine verdiği kaynaklar iki adettir: Suyûtî ve Nevevî.

2007: Okçu (2007: 228), makalesinde hadisin Arapça metnini vermeksizin, "Her şeyin bir süsü vardır, Kur'an'ın süsü de güzel sestir" şeklinde Türkçe tercümesini verdiği hadisin kaynaklarını (Nevevi, VI, 70; Azimabadi, IV, 239) olarak verir. Bu hadisi bir de sayfa 246'da "Her şeyin bir

süsü vardır, Kur'an'ın süsü ve ziynetiyse onun güzel nidası ve sesidir" şeklinde tercümesini verdiği hadisi Heysemî'nin *Mecmau'l-Bahreyn*'inden aktarmıştır.

3.Hadis-"Kur'ân'ı teğanni etmeyen bizden değildir" (Leyse minna men lem yeteğanne bil-Kur'an: Merâgî, 2023: 7)

3.1- Kütüb-i sitte hadis kaynakları: Dârimî, Salat, 171 ve Fezailü'l-Kur'an, 34 (nr.3488); Buhârî, Tevhid, 44 (nr.7527); Ebu Dâvûd, Vitr, 20 (nr.1469, 1470, nr.1471); Ahmed b.Hanbel, c.1/s.172, 175, 179; İbn Mâce İkame 176 (nr.1337); Wensinck-Mensing, 1969, c.4/s.16-17, "gny" mdsi, "Leyse minna men lem yeteğanne bi'l-Kur'ân": H, D, Dy, Hm; 3.Hadis için sonuç: Araştırmalarda her ne kadar daha fazla hadis kaynağı yer alsa da, hadis metnine Dârimî, Buhârî, İbn Mâce, Ahmed b.Hanbel ve Ebu Dâvûd sünenlerinde rastlanmıştır. Nesâî, Tirmizî'de yoktur, şerhlerinde vardır.

Diğer hadis kaynakları: ilk derlenen hadis kitaplarından biri olan Abdürrezzak es-San'ânî'nin (ö.211/827), *el-Musannef* adlı eserinde, "tilaveti gına üzere yapmak" babı içinde: c.2/s.471 nr.4215 ve nr.4216 "leyse minna lem yeteğanne" Sa'd b.Malik'den; Tayâlisî (ö.204/815), *Müsned*, 1999, "Leyse minna" c.1/s.164-165/ nr.198 Sa'd b.Ebi Vakkas'dan; Aynî (ö.855/1451), Şerhu Süneni Ebi Dâvûd, 1.bs.1420/1999, c.5/384-386 "Leyse minna" Ebu Lübabe ve Sa'd b.Ebi Vakkas'dan; Ebû Ubeyd el-Herevi (ö.224/838), *Garibü'l-hadis*, 1995, c.1/384-385, nr.124, "Leyse minna" Not: Ebu Dâvûd, Buhârî gibi Nesâî kaynak gösterilmiştir, araştırmamızda Nesâî'de bu hadise rastlamadığımızı belirtmiştik; Devrakî (ö.246/860), *Müsnedu Sa'd b. Ebî Vakkas*, 1987, s.127, "Leyse minna" Sa'd b.Ebi Vakkas'dan; Ebu Dâvûd, 2009, c.2/s.595-597, "K.Vitr, 353.Bab keyfe yestehibbu't-tertil fil-Kıra'et", s.595/nr.1469 ve 1470 Sa'd b.Ebu Vakkas'dan ve s.597/nr.1471 Ebu Lubabe'den "Leyse minna" ; Buhârî (ö.256/870), *Câmiu's-sahih*, 1896, c.6/s.191, "66.K.Fezâilu'l-Kur'ân, 19.bab: men lem yeteğanne bil-Kuran" başlıklı bab ve içinde teğanni hadisleri; Buhârî (ö.256/870), Sahihu'l-Buhârî, Kahire Darutte'sıyl yay. 1433/2012, c.9, s. 408, nr.7523 (Tevhid babı): "Leyse minna men lem yeteğanne bil-Kur'an, yecheru bihi" Ebu Hureyre'den; Kirmânî (ö. 786/1384), *Sahihu'l-Buhârî bi-Şerhi'l- Kirmânî el-Kevâkib*, 1981, c.19/s.30, 3.hadis "66.K.Fezâilu'l-Kur'ân, 19.bab: men lem yeteğanne bil-Kuran" bab başlığı ve c.25/s.233 "K.Tevhid"

içinde: c.25/ s.220/ nr.7074 “Leyse minna men lem yeteğanne bil-Kur’an, yecheru bihi” Ebu Hureyre’den; Acurrî (ö.360/970), *Ahlâku hameleti’l-Kur’ân*, 1987/1408, s.85 “Leyse minna” ; Beyhakî (ö.458/1066), *Marifetüs-sünen*, 1991, c.14/nr.20186 ve 20187, “Leyse minna”, Ebu Hureyre’den; Arnaud, Şuayb el-, Şerhu Müsnedü Ahmed b. Hanbel, 1997, c.3/s.74-75/nr.1476 ve ve 1512 ve c.3/s.125/nr.1549 ve c.3/s.99/ nr.1512 “Leyse minna” Sa’d b.Ebi Vakkas’dan; Hâkim en-Nisaburî (ö.405/1014), *Müstedrek*, 1.bs.1417/1997, c.1/ s.773/ nr.2144-2148 “Leyse minna”, Sa’d b.Ebi Vakkas ve Sa’d b.Malik’ten; Ahmed b.Muhammed el-Herevi (ö.401/1011), *Kitabu’l-Garibeyn*, 1999, s. 846 ve s.1391 “gna” md.sinde “men lem yeteğanne leyse minna” (kayn.İbn Mâce) ve “leyse minna men lem yeteğanne” (kayn.Buhârî, Ebu Dâvûd, Dârimî, Ahmed Müsned); Ebu Nuaym el-Isfahani (ö.430/1038), *Hilyetü’l-evliya*, 1996, c.9/s.141, “Leyse minna men lem yeteğanne”, İmam Şafiii’den aktarım; Hatib et-Tebrizî (ö. 502/1109), *Mişkât,* c.1/s.672, “Kitabu fezâili’l-Kur’ân” içinde, “leyse minna” nr.2194; Zehebi (ö. 748/1348), *Mühezzeb*, 2001, s.504 (Kitâbu’s-salât/ bab.Keyfiyetul-kıraat)/ nr.2186, s.4244 (Kitabus-şehadat/ bab.Tahsinu’s-savt)/ nr.16243, 16244, 16245 “Leyse minna” Ebu Lubabe’den, Ebu Hureyre’den ve Sa’d’dan; Ali el-Kari (ö.1014/1606), *Mirkat*, 2001, c.5/s.75/ nr.2194 “Leyse minna”; Zemahşerî (ö.538/1144), *el-Fâik*, 1971, c.2/s.36, “Men lem yeteğanne”; İbnü’l-Esîr (ö.606/1210), *en-Nihaye*, s. 408 “zyn” md “h” rumuzunda ve s.681 “ğna” md “h, s” rumuzunda “Leyse minna” hadisin tamamı; İbnü’l-Esîr (ö.606/1210), *Fezâilü’l-Kur’ân*, 1.bs.1416/1995, s.186-189, “Leyse minna” ve daha uzun hadisler içinde (Kayn.İbn Mâce nr.1337; Ebu Ya’la 689; Acurri 85; Zeylai Tahric; Zebidi İthaf; Beyhakî Şuab) ve s.242 güzel sesle okumak babında “men lem yeteğanne”; Zeylai (ö.762/1360), *Tahricü’l-ehâdîsi’l-âsâri’l-vakıa fî Tefsîri’l-Keşşâf li’z-Zemahşerî*, 1414, c.2/329 “Leyse minna”; Nevevi (ö.676/1277), *Sahihu Muslim bi-şerhi Nevevi*, 1929, C.6, S. 79, aynı sayfada Nevevi haşiyesinde “leyse minna men len yeteğanne’l-Kur’an” hadisi anılır; İbn Balaban (ö.739/1339), *el-İhsan,* 1991, c.1, s. 326, nr. 120, “Leyse minna” hadisi, Sad b.Ebi Vakkas’tan rivayet; İbn Hacer el-Askalani (ö.852/1449), *Muhtasaru Zevâid*, 1992, c.2, nr.1574 Abdullah b.Abbas’dan ve nr.1575 ve 1576 Aişe’den ve nr.1577 Abdullah b.Zübeyr’den rivayet “Leyse minna lem yeteğanne”; Mizzi (ö.742/1341), *Tuhfetü’l-eşraf*, nr.3900 ve nr.3905 “Leyse minna”; Sübki (ö.1352/1933), *el-Menhelü’l-azbu’l-mevrûd*, 1974, nr.1469, nr.1470, nr.1471; Suyûtî (ö.911/1505), *Câmiu’s- Sagir*, 1954, c.2, sayfa 284, “leyse minna men lem yeteğanne” (H:Hakim, Ebu Hureyre’den rivayet; HM: Ahmed Müsned; HB: İbn Hibban es-Sahih; K: Hakim, Sa’d’dan; D: Ebu Dâvûd Ebu

Lübabe'den rivayet; K: Hakim, İbn Abbas'dan ve Aişe'den rivayet); Taberânî (ö.360/971), *el-Mu'cemül-Kebir*, c.5/nr.4514; c.11/nr.11239, "Leyse minna lem yeteğanne bi'l-Kur'ân", İbn Abbas'dan ve Bera'dan rivayet; Heysemi (ö.807/1405), *Mecmau'z-zevâid*, 2001, "31.bab teğanniyle okumak" hadislerinden biri c.VII/s.254/nr.11698 ve nr.11699 ve nr.11703 "Leyse minna", İbn Abbas'tan ve Bezzar'dan; Seharenpuri (ö.1346/), *Bezlü'l-mechûd*, 1.bs.1427/2006, c.6/s.185-187, nr.1469-71 ve nr.1697 "Leyse minna" Ebu Lübabe ve Sa'd b.Ebi Vakkas ve Said b.Ebi Said'den; Münziri (ö.656/1258), *Tergib ve terhib*, 2.bs.1388/1968, c.2/s.364 "Fe men lem yeteğanne fe leyse minna" Sa'd b.Ebi Vakkas'dan ve "Leyse minna men lem yeteğanne bi'l-Kur'ân" Ebu Lübabe'den; Abbas Ahmed Sakr-Ahmed Abdulcevad, *Câmiu'l-ehâdis li's-Suyûtî* (ö.911/1505), 1994, c.5/s.191/nr.18098 "Leyse minna men lem yeteğanne bil-Kur'ân" Ebu Hureyre'den; Beyhakî (ö.458/1066), *Sünenü'l-kebir*, 2011, c.3/ s.435/ "Kitabus-salat 159.bab" içinde nr.2465 ve c.21/ s.161/ nr.21088, 21089, 21090, 21091 21092 "Leyse minna"; İbn Hacer el-Askalani (ö.852/1449), *Fethu'l-Bari*, 1987, c.08/s.619 ve 686, "66.K.Fezâilu'l-Kur'ân, 19.bab: men lem yeteğanne bil-Kur'ân" başlığı içinde yer alan açıklamada "men lem yeteğanne bil-Kur'an fe-leyse minna" Arapça tam metni verilerek bunun Sa'd b.Ebi Vakkas'tan rivayetle bir hadis olduğu İbn Hacer tarafından belirtilmektedir; Heysemi (ö.807/1405), *Keşfü'l- estar*, 1979, c.3/ s.96/ K.Tefsir/ Kıraatu'l- Kur'an babı sonrası her biri bab başlığı altında verilen hadislerden s.97/ nr.2332 ve 2333 ve 2334 ve 2335 "Leyse minna", İbn Abbas'dan, Aişe'den, Abdullah ibn Zübeyr'den rivayetler; Ahmed M. Şakir- Hamza Ahmed Ez-Zeyyin, Şerhu Müsned, 1995, c.2/ s.225-226/ nr.1476 ve s.240/ nr.1512, s.255/nr.1549, üç rivayetle aktarılır ve ayrıca c.7/s.392-393 haşiyesinde Sa'd b. Ebi Vakkas'dan gelen nr.1476 nolu hadisden bahsedilir; Hatib el-Bağdadi (ö.463/), *Tarihu Medineti's-selam*, 2001, "Leyse minna" c.2/s.280 Ebu Hureyre'den; Fevvaz Ahmed Zümerli- Halid es-Sebul-alemi (thk.), *Sünenü'd-Dârimî* (ö.255/869), 1987, K.Salat, "171.bab.Et-teğanni bil-Kur'an", c.1/s.416, nr.1490 "Leyse minna" ve "K.Fezâilü'l-Kur'ân, 34.bab:et-Teganni bil-Kur'ân", c.2, s.563, nr.3488 "Leyse minna" ; Zehebi (ö.748/1348), *Siyeru A'lâmi'n- nubela*, 1988, adlı eserinde c.11/s.506 "Leyse minna" hadisini Sa'd'dan ; Hattâbî el-Büsti el- (ö.366/988), *Garibu'l-hadis*, 2001, c.1/s.358, 656 "Leyse minna" hadisi ; İbn Manzur (ö.711/1311), *Lisan*, 1883, "Gına" md., c.20, s.373, "Leyse minna" aynen; İbn Kayyim el-Cevzi (ö.751/1350), *Kelâmu ala mes'eleti's-sema*, 1989: s.314 "Leyse minna"; Gazzali (ö.505/1111), İhyau ulumi'd-din Zebidi şerhi İthaf, 1996: 6/530 ve 4/497 ve 4/479 "Leyse minna" Ebu Hureyre'den ; Safa ed-Davi Ahmed el-A-

devi, İhdaud-dibace bi-şerhi İbn Mâce, 2000, c.2/s.114, "05.K.İkame", nr.1337, hadis içinde "fe-men lem yeteğanne bihi fe-leyse minna", c.2/s.116 açıklama kısmında da hadise ve diğer kaynaklarına değinir ; M.Fuad Abdulbaki, *Sünenu İbn Mâce*, 1952, 176.babda c.1/s.424/ nr.1337 "Leyse minna" hadisi; Raid b.Sabri İbn Alefe, Şurûhu Sünen İbn Mâce, 2019, c.1/ s.535-536, "05.K.İkame, 176.bab: Kur'anla sesi güzelleştirmek", nr.1337 "leyse minna" ; Ezheri Herevi (ö.370/980), *Tehzibu'l-luga*, 1976, c.8/201, "gny" md. "Men lem yeteğanne" ; Nebîl b. Hâşim, *Fethu'l-mennân*, 1999, c.6/s.589, "K.Salat", nr. 1611 ve c.10/s.598, "K.Fezâilü'l-Kur'ân, 34.bab: Teganni bil-Kur'ân", c.10/s.598/ nr.3760 "Leyse minna" Sa'd b.Ebi Vakkas'tan; Kastallani (ö. 923/1517), İrşadü's-sari li-şerhi sahihi'l- Buhârî, 1276/1860, c.10/s.371-372, "44.bab: Ve Esirru kavlekum evic-heru bihi" ayeti bab başlığında "Leyse minna" hadisi; Abdüsselam Alluş, *Câmi fi garîbil-hadis maa metni en-Nihâye li-İbnü'l-Esîr*, 2001, "gny" md. c.4/s.296 h ve s: "Leyse men lem yeteganne" hadisi ; Muafiri (ö.543/1148), *Mesalik fi-şerhi Muvattai Malik*, 2007, "K.Salat", c.3/377, "Leyse minna men lem yeteğanne", Ebu Hureyre'den; Muhammed İsmail es-San'ânî (ö.1182/1769), *et-Tenvir şerhu'l- Camiu's-sagir li's-Suyûtî*, 2011, c.9/s.285/ nr.7671 "Leyse minna"; İbn Mulakkin (ö.804/1401), *Bedrü'l-münir*, 2004, c.9/s.640, nr.15 "Leyse minna"; Alaeddin Ali el-Hindi (ö.975/1567), *Kenzü'l-ummal*, 2005, c.1, s.160/2769, s.161/2797 "Tilavet adabı" içinde, "Leyse minna"; Riyaz Abdullah Abdulhadi, *Fehârisu ithafu's-saade*, 1995, 6/530 ve 4/497 ve 4/479 "Leyse minna" Ebu Hureyre'den; Ahmed b.Muhammed el-Gammari (ö.1380/), el-Mudavi, 1996, c.5, s.265, nr.7690/2945 "Leyse minna", Ebu Hureyre'den, Ebu Lubabe'den, Aişe'den, Abdullah b.Abbas'dan, Sa'd'dan rivayetler; Muhammed Said b. Besyuni Zağlul, *Mevsuatu etrafi'l- hadis*, 1989, c.7, s.867, "Leyse minna" kaynakları.

3.2-Kütüb-i sitte tercümeleri:

3.hadis: 1983: Hatipoğlu'nun (1983: c.4/s.118-119/ nr. 1337) İbn Mâce süneni ve şerhi tercümesinde 06.İkame kitabının 176.babdaki ilk hadisi "Kim Kur'anı güzel sesle okumaya gayret etmezse bizden değildir" şeklinde Türkçeye tercüme etmiştir. *0* Online İbn Mâce tercümesinde 176.Kuranı güzel sesle okumak babın ilk hadisin içinde yer alan ilgili kısmı "Kim Kur'anı güzel sesle okumaya gayret etmezse bizden değildir" şeklinde, Hatipoğlu tercümesiyle aynıdır.

3.Hadis: 1983: Koçaşlı tarafından yapılan Ebu Dâvûd'un es-Sünen'inde "K.Salat 355.istihbabu't-tertil fi'l-Kur'an" (: Kur'anda tertil müstehabtır) babında nr.1471'de verilen Said b.Ebi Said'den rivayet edilen hadisin Türkçeye "Kur'an'ı makamıyla okumayan bizden değildir (Koçaşlı, c.2/s.432/ nr.1469 ve s.433/nr.1471 Ebu Lübabe'den)" şeklinde iki kere aynı ifadelerle tercümesine getirdiği ilk izahda "hadis-i şerifin harflerin mahrecini değiştirmeden ve teganniye kaçmamak şartıyla makamla okumak lazım geldiğini gösteriyor" derken, ikinci açıklamada ise İmam Azam, Şafii ve Malik'in görüşlerine yer vermiştir; *0*: 1987: Ebu Dâvûd'un es-Sünen'inin Yeniel - Kayapınar (1987, c.V, s. 443-444) tercümesinde, "20.Kur'an okumada tertil müstehabdır" başlığı altında, c.3/s.446/ nr.1469 nolu hadis Sa'd b.Ebu Vakkas'tan "Kur'an-ı Kerim'i ahenkle okumayan bizden değildir", nr.1470 nolu aynı hadisi başka bir rivayet zinciriyle Sa'd b.Ebu Vakkas'tan (c.5/s.446, 448, 449; Kayn. Buhârî; Dârimî; İbn Hanbel), nr.1471 nolu hadisi Ebu Lübabe'den aktardığı şekliyle "Kur'an'ı Kerimle teganni etmeyen bizden değildir" şeklinde üç farklı rivayet zinciriyle, açıklama kısmında ise "Kur'an'ı Kerim'e teganni etmeyen bizden değildir" şeklinde tercümesini verir ve açıklamalarda bulunur. Burada dikkat edilmesi gereken noktalardan biri hadisin metni "Kuran-ı Kerim'i, Kuran-ı Kerim'le, Kuran-ı Kerim'e" olmak üzere Arapçadan Türkçeye üç farklı ekle tercüme edilmesidir. *0*: Online Ebu Dâvûd'un sünen tercümesinde 08.Vitr kitabında, nr.1471 "Kur'an-ı Kerim'i ahenkle okumayan bizden değildir", nr.1473 ise "Kur'an-ı Kerim'le teganni etmeyen bizden değildir" şeklinde tercüme edilmiştir. Yeniel-Kayapınar tercümesine benzemektedir (http://www.islamilimleri.com/Ktphn/Kitablar/05/004/Turkce/Kitab.htm).

3.Hadis: 1989: Sofuoğlu'nun (1989: c.16/ s.7398/ nr. 153) Buhârî tercümesinin 98.Kitabu't-Tevhid bölümünde nr.153 nolu hadis Ebu Hureyre'den rivayetle "Kur'ân'ı teğanni etmeyen (yani Kur'an okurken sesini güzelleştirmeyen) bizden değildir" şeklinde tercüme edilmiştir.

3.Hadis: 1996: Dârimî'nin es-Sünen'i Aydınlı (1996: c.3, s.293) tercümesinde üçüncü ciltte, c.3/ "171.bab: Babut-teganni bil-Kur'an: Kur'an'ı güzel okumaya çalışmak Kur'an ile Teganni" başlığı altında nr.1498 nolu hadisi "Kur'an'ı güzel okumaya çalışmayan (Kur'an ile teganni yapmayan) bizden değildir" diye tercüme edilmiştir.

3.hadis: 2000: Ebu Muh.Abdurrahman İbnü'd-Deyba'nın (ö.944/1537) *Teysirü'l-vüsul* adlı eserinden Canan'ın (2000: c.3, s.232) Kütüb-i sitte tercümesinde, "Tefsirden Sakınmaya Dair" Başlığı altında: 7./nr.417

- Buhârî'nin bir rivâyetinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmaktadır: "Kur'ân'ı tegannî etmeyen bizden değildir." (Sahabeden biri, bununla) açıktan okumayı kastediyor demiştir." (Kayn.Buhârî, Tevhid, 32, 44). Tegannî: kıraatın hüzünlü ve dokunaklı kılınmasıdır" dedikten sonra bazı açıklamalar yapmıştır;

3.3-Araştırmalar:

1915/1333: Halim Sabit Şibay (1915: 7-10), "Kur'ân-ı Kerîm Tilâveti Hakkında Sünnet-i Nebeviyye" adlı makalesinde şöyle diyerek hadisi de anmaktadır "Aleyhi's-salâtü ve's-selâm Efendimiz, Kur'ân-ı Kerîm okurken bazan ğınâ yapar tercî'a ri'âyet buyururlardı. …. Peygamber Efendimiz Hazretleri diğer bir hadis-i şerifte: 'Kur'ân-ı Kerîm okurken ğınâ yapmayanlar bizden değildir' denilmiş olduğu mervidir" diyerek diğer hadisleri de anmaktadır.

1966: Bahriye Üçok (1966: 87) makalesinde Sad b.Ebu Vakkas'dan bu hadisi "Kur'ân'ı teğanni etmeyen bizden değildir" diye anarak kaynak olarak Tayyib Okiç'in (1965: 17) eserini göstermektedir.

1974: Serdaroğlu (1974: c.1, s.785, 791, İbadat 8.Kitap: Kuran'ı güzel sesle okumak babı) Gazzali'nin İhyaul-ulumi'd-din (: Din ilimlerinin ihyası) adlı eserinde iki kere aynı Arapça metinle geçen hadisi, ilkinde "Kur'an'ı güzel sesle okumayan bizden değildir", ikincisinde "Kur'an ile teganni etmeyen bizden değildir" şeklinde tercüme ettiği görülmüştür. İkinci tercümesinin, hadisin üzerinde yapılan yorumların bir yansıması olduğu anlaşılmaktadır. Daha eski bir tarihte Gazzali ihya'sının tercümesini yapan Mardini, aynı hadisin "Kur'ân ile tegannî etmeyen kimse bizden değildir (Mardini, 2016: 205)" tercümesini verdikten sonra "Ve tegannîye iki ma'nâ verilmiştir ki birisi istignâ ve dîgeri terennüm ve terdîd-i elhândır ve inde ehli'l-lüga ikinci manâsı akrebdir, yanî işbu lafz-ı tegannîden murâd terennüm ve terdîd-i elhân olduğu daha ziyâde yakındır" diye açıklamasını da vermiştir.

1976: Uludağ (1976: 104), İslam Açısından Musiki ve Sema adlı eserinde aktarılan hadisin "Kur'an'ı teğanni etmeyen bizden değildir" tercümesini, hadisin baş tarafına, hadisin diğer metninden ilavelerle verdikten sonra dipnotta İbn Mâce, Ebu Dâvûd kaynaklarını ve teğanni kelimesi üzerine Arapça sözlükler ve Gazzali'nin İhya'sından (c.1, s.286) açıklamaları verir.

1998: Çetin'in (1998: 123) makalesinde bu hadis Ebu Hüreyre'den rivayet edilmiştir, verdiği kaynakları: Buhârî, Ebu Dâvûd, İbn Mâce'dir. Çetin aynı yerde "hadis Aişe, Sa'd b.Ebi Vakkas, Abdullah b.Abbas, Ebu Lübabe gibi zatlardan da rivayet edilmiştir" der ve İbn Kesir'i (Fedailül-Kur'an, s.38) kaynak gösterir.

1997: Rahmetli Nebi Bozkurt (1997: 77) eserinde "Hz. Peygamber Kur'an okurken teğanni yapmayanı "bizden değildir" şeklinde inzar ifadesi bulunan hadisler de rivayet edilmiştir" der.

1998: Düzenli (1998) araştırmasında "Hz.Peygamber'in şarkı yerine Kur'an okumayı teşvik etmesi" başlığı altında bu hadisi "Kur'an'ı Kerimi teganni ile okumayan bizden değildir (hadis sahihtir)" şeklinde Türkçe tercümesini vermiştir.

1999: Akdogan (1999: s.391) hadisin "Kur'ân'ı nağme ile okumayan bizden değildir" şeklinde tercümesini vermiş ve dipnotta "Sa'd b. Ebi Vakkas'tan Ebu Dâvûd, İbn Mâce sünenlerinde rivayet edilmektedir" diyerek kaynaklarını vermiştir.

2000: Uygun (2000: 51) bu hadisin tercümesini "teganni/ müzikalite ile Kur'an okumayan bizden değildir" şeklinde vererek açıklamada "Hz. Peygamber xxx güzel ses ve müzikaliteyi Kur'an kıraatında ön plana çıkarmıştı" diye açıklar. Aynı sayfada dipnotta kaynaklarını Ebu Dâvûd, İbn Mâce, Dârimî olarak verir. Açıklamasının devamında "Teganni kelimesi bazılarınca kıraati güzel kılmak şeklinde anlaşılmış ise de (Uludağ, 1976, s.102-113), Prof.Muhammed Hamidullah (çev.Salih Tuğ, İstanbul 1993, s.22, 92, 93) kelimeyi gerçek manasında müzikalite, melodi, müzikal ahenk olarak açıklamıştır" diyerek Hamidullah'a referans verir.

2003: Erdoğan (2003: c.4, s.159), Rudani'nin (ö.1094/1683) *Cem'u'l-fevâid* tercümesi, "el-His ala tilavetül-Kur'an: Kur'an okumaya teşvik", Tefsir babı, başlığı altında ilgili hadisi nr.7360 "Kur'an'ı güzel bir nağme ile sesli okumayan bizden değildir" (Kayn.Buhârî; Müslim; Ebu Dâvûd; Nesâî) şeklinde tercüme etmiştir.

2006: Aslan (2006: 84) makalesinde "Onu (Kur'an'ı) teganni ile okuyun. Teganni ile okumayan bizden değildir" tercümesiyle verdiği hadisin kaynağını İbn Mâce olarak, tek kaynak verir.

2007: Okçu (2007: 214), "Kur'an Tilavetinde Ezgi" makalesinde hadisin Arapça metnini verdikten sonra, "Kur'anla teganni etmeyen bizden

değildir" bir başka varyantı da "Kur'an'ı sesli açıktan okuyarak teganni etmeyen bizden değildir" şeklinde Türkçesini verdiği hadislere Buhârî (Fezailül-Kuran 19, Tevhid 44), Ebu Dâvûd (sucudul-kuran 355), İbn Mâce, Dârimî (Salat, nr.1490), Ahmed b.Hanbel kaynaklarını verir.

İncelemeye aldığımız 3.hadis, kütüb-i sitte hadis kitapları içinden Dârimî'nin ve Buhârî'nin eserlerinde görülmüştür. Metin Merâgî metniyle aynıdır.

4.Hadis-"Allahu Teâlâ, bir Nebînin sesini aşikar ederek Kur'ân'ı teğanni etmesini dinlediği gibi hiçbir şeyi dinlememiştir" (Mâ ezinAllahu bi-şey'in ke-ezinihi li-nebiyyin yeteğanne bi'l-Kur'âni, yecheru bihi: Merâgî, 2023: 7)

4.1-Kütüb-i sitte hadis kaynakları: Dârimî, Salat, 171 (c.1/s.416, nr.1488: "Mâ ezinAllahu şeyin ke-ezinihi li-nebiyyin yeteğanne bi'l-Kur'âne, yecheru bih" ve Fezâilü'l-Kur'ân, 34 (c.2, s.563, nr.3490: Lem ye'zenAllahu bi-şey'in); Buhârî, Fezâilül-Kur'ân, 19 ve Tevhid, 32 ve 52; Ebu Dâvûd, Vitr, 20 ve Salat, 355 (c.2/s.74/nr.1469 "Ma ezinAllahu", Ebu Hureyre'den); Nesâî, İftitah, 83 (83, nr.1013-1014, 2 rivayetle Ebu Hureyre'den: "Mâ ezinAllahu bi-şeyin mâ ezine li-nebiyyin hasene's-savti yeteğanne bi'l-Kur'âni, yecheru bihi"; Tirmizî, Sevâbul- Kur'ân, 17; Ahmed b.Hanbel, c.2/s.271, 285, 450. Wensinck-Mensing, 1969, c.1/s.41, "ezn" maddesi, ayrıca c.1/s.468 "hsn" mdsi, "Ma ezine li-nebiyyi haseni's-savti yeteğanne bi'l-Kur'ân", c.4/s.16, "gny" mdsi, "Mâ ezinAllahu veya Lem ye'zinu" Kayn.H, M, D, T, N, Dy, Hm.

Diğer hadis kaynakları: hadisin "ke-ezinihi" kısmı bazen aynı imla ile bazen "ke-ezenihi", bazen ise "ke-iznihi" şeklinde harekelenmiş Arapça baskılar görülmektedir. Bu duruma işaret edilmeye çalışılmıştır. "el-izn, el-ezen, el-ezin" imlaları arasındaki anlam farkına daha sonra değinilecektir: Ahmed M. Şakir- Hamza Ahmed Ez-Zeyyin, Şerhu Müsned, benzeri c.7/ s.391/ nr.7657 Ebu Hureyre'den, sayfa 392'deki haşiyede hadiste geçen "el-izn, el-ezen ve el-ezin" anlam farkından bahsedilir (Kayn.Kütüb-i sitte dışında Hatib Tarihu Bağdat 1/395; Camiul-mesanid ves-sünen, 7/463-464; el-Hafız fil-Feth, 9/61-63), hadisin benzeri için bk. c.7/s.496/ nr.7819, aynısı için bk c.9/ s.316/ nr.9767, Ebu Seleme ve Ebu Hureyre'den (Kayn.Dârimî, Buhârî, Müslim, Ebu Dâvûd), son hadiste "ke-iznihi"; Ebû Ubeyd el-Herevi (ö.224/838), *Garibü'l-hadis*,

1995, c.1/s.345-346, nr.110, "Mâ ezinAllahu -ke-ezinihi ve yecheru bih"; Arnaud, Şuayb el-, Şerhu Müsnedü Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), 1997, c.15/s.500/nr.9805, "Ma ezinallahu li şeyin ke-ezinihi" Ebu Hureyre'den (hadisin benzeri nr.7670; benzeri "li-abdin" nr.22306); Ahmed b.Muhammed el-Herevi (ö.401/1011), *Kitabu'l-Garibeyn*, 1999, s.60 "ezn" md "Mâ ezinAllahu xxx ke-ezinihi" ve s.1391 "gna" md içinde "Mâ ezinAllahu li-şeyin ke-ezinihi"; Beyhakî (ö.458/1066), *Marifetü's-sünen*, 1991, c.14/20185 "Mâ ezinAllahu li şeyin ke-ezinihi"; İbnü'l-Esîr (ö.606/1210), *en-Nihaye*, 2000, c.1/s. 31 "ezn" md ve s.681 "ğna" md "h, s" rumuzunda "Mâ ezinAllahu bi-şeyin ke-ezinihi li-beniyyi yeteganne bil-Kur'an, yecheru bih"; İbn Balaban (ö.739/1339), *el-İhsan,* 1991, c.3, s. 27-30, nr.751 ve 752, Ebu Hureyre'den 2 rivayetle, nr.751: "Mâ ezinAllahu li-şeyin ma ezine li-nebiyyi" ve nr.752 "Mâ ezinAllahu li-şeyin ke-ezinihi" (ikincisi Merâgî'nin verdiği şekildedir). Metinde İbn Balaban, Horasan muhaddislerinden Ebu Hatim İbn Hibban'nin (ö.354/965) hadisteki "ke-ezinihi" konusundaki görüşünü anmıştır, demek ki onun eserinde de mevcut (Dipnotta 752.hadisin hasen olduğu söylendiği belirtildikten sonra başka kaynaklardan söz edilir); Kadı Iyaz (ö.544/1149), *Meşariku'l-envar*, 1914, c.1/s.21 "Mâ ezinAllahu -ke-ezinihi ve yecheru bih-" hadisi; Zehebi (ö. 748/1348), *Mühezzeb*, 2001, s.4243 (Kitabus-şehadat/ bab.Tahsinu's-savt)/ nr.16240 "Mâ ezinAllahu li-şeyin ke-ezinihi" (İbn Şihab'dan) ve benzerleri (Ebu Hureyre'den, Şafii'den); Seharenpuri (ö.1346/), *Bezlu'l-mechud*, 1.bs.1427/2006, c.6/s.189 "Mâ ezinAllahu bişeyin ke-ezenihi" (harekesi belirtilmiş); Abbas Ahmed Sakr-Ahmed Abdulcevad, *Câmiu'l-ehâdis li's-Suyûtî* (ö.911/1505), 1994, c.5/s.314, nr.18995 ve 18997 "Mâ ezinAllahu li-şeyin ke-ezinihi" (Kayn.Ş: İbn Ebi Şeybe) ve benzeri nr.18996; Tarama sözlüğü İbn Manzur (ö.711/1311), *Lisan*, 1883, "Gına" md., c.20, s.373, "Mâ ezinAllahu ke-iznihi" aynen; İbn Kayyim el-Cevzi (ö.751/1350), *Kelâmu ala mes'eleti's-sema*, 1989, s.271, "Mâ ezenallahu li-şeyin, ke-iznihi"; Ezheri Herevi (ö.370/980), *Tehzibu'l-luga*, 1976, c.8/201 ve c.15/16, "Mâ ezinAllahu -ke-ezinihi ve yecheru bih-" ; Nebîl b. Hâşim, *Fethu'l-mennân*, 1999, c.6/s.589, "K.Salat", nr.1609 aynı hadis metni "ke-iznihi", c.10/s.598, "K.Fezâilü'l-Kur'ân, 34.bab: Teganni bi'l-Kur'ân", c.10/s.605, nr.3769 aynı hadis metniyle "keiznihi", nr.3763 bu hadis aynı metinle, "kema ezine", Ebu Hureyre'den, açıklama kısmında "ke-iznihi" rivayetinden söz edilmektedir, ve benzerleri nr.3762, "Mâ ezen'Allahu", Ebu Hureyre'den; Musa Şahin Laşin, *Fethu'l-mun'im*, 2002, "K.Müsafirin namazı", 3.cilt/s.595, "262.bab: Kuran'la sesi güzelleştirmek", nr.1599 ve 1600 /Mucem hadis no.234/3, "Mâ ezinAllahu li-şeyin ke-ezenihi li-nebiyyi yeteğanne bil-Kur'an yecheru bihi" (açıklama kısmında aynı metine atıf c.3/s.597),

Ebu Hureyre'den ve benzer hadisleri nr.1596, 1597, 1598; c.3/s.595 ; Abdüsselam Alluş, *Câmi fi garibil-hadis maa metni en-Nihâye li-İbnül-Esîr*, 2001, "gny" md. c.4/s.297 h ve s: "Mâ ezinAllahu" hadisi "ke-iznihi" ile aynı metin ; Alaeddin Ali el-Hindi (ö.975/1567), *Kenzü'l-ummal*, 2005, c.1, s.161/nr.2800 "Tilavet adabı", "Mâ ezenAllahu li-şeyin ke-iznihi" benzerleri 2798, 2763, 2799; Riyaz Abdullah Abdulhadi, *Fehârisu ithafus-saade*, 1995, 4/496 ve 4/497, "Mâ ezenAllahu" hadisine yakın benzer Ebu Hureyre ve Ebu Seleme'den.

4.Hadisi benzer imlalarla yazılmış olanlar: ilk derlenen hadis kitaplarından Abdürrezzak es-San'ânî (ö.211/827) "tilaveti gına üzere yapmak" babı içinde, *el-Musannef*, c.2/s.470/nr.4211 "Mâ EzinAllahu li-şeyin kema ezine", Ebu Hureyre'den rivayet ve benzer c.2/s.471/nr.4213 ve nr.4214 Ebu Seleme'den rivayet ve benzer nr.4217 Bera'dan rivayet; Ebu Dâvûd, 2009, c.2/s.595-597, "K.Vitr, 353.Bab keyfe yestehibbu't-tertil fil-Kıra'et", s.594/nr.1473 "Mâ ezinAllahu li-şeyin ma ezine lin-nebiyyin hasenis-savti yeteğanne bil-Kur'an yecheru bih", hemen hemen aynısı; Fevvaz Ahmed Zümerli- Halid es-Sebul-alemi (thk.), *Sünenü'd-Dârimî* (ö.255/869), 1987, "K.Salat, 171.bab.Et-teğanni bil-Kur'ân", c.1/s.416, nr.1488 "Mâ ezinAllahu" benzerleri "K.Fezâilül-Kur'ân, 34.bab: et-Teganni bil-Kur'ân", c.2/s.563, nr.3490 "Lem ye'zen", nr.3497 "Mâ ezinAllahu", nr.3500; Buhârî (ö.256/870), *Câmiu's-sahih*, 1896, c.6/s.191, "66.K.Fezâilul-Kur"ân, 19.bab: men lem yeteğanne" içinde nr.5023: "Lem ye'zinAllah" ve nr.5024 (M, Sin): "Mâ ezinAllahu" hadisleri görüldü (kayn.Tuhfe, 15224, 15144); c.9/s.141 (1312), "97.K.Tevhid, 32.bab: La tenfeu'ş- şefaatu" başlığında nr.7482: "Mâ ezinAllahu li-şey'in ma ezine lin-nebiyyi yeteğanne bil-Kur'an, en yechere bih"; c.9/s.158, "97.K.Tevhid, 52.bab: zeyyinu'l-Kur'âne bi-esvâtikum" başlıklı bab altında nr.7544: "Mâ ezine'llahu li-şeyin mâ ezine li-nebiyyin hasenis-savti bil-Kur'an, yecheru bihi"; Aynî (ö.855/1451), Şerhu Süneni Ebi Dâvûd, 1999, c.5/387 "Mâ ezinAllahu bi-şeyin" Ebu Hureyre'den; Buhârî, *Sahih*, Kahire Darutte'sıyl yay, c.6/s.554, "63.kitap Fezâilül-Kur'ân, 19.bab", nr.5010 "Lem ye'zen'Allahu mâ ezine li'n-nebiyyi yeteğanne bil-Kur'âni (Ebu Hureyre'den), nr.5011 "Mâ ezinAllahu bi-şey'in mâ ezine'n-nebiyyi en yeteğanna bi'l-Kur'âni" (Ebu Hureyre'den); c.9/s. 377, "K.Tevhid bab 32", nr.7478: "Mâ ezinAllahu şeyin ma ezine li-nebiyyin yeteğanne bil-Kuran, en yechere bihi" Ebu Hureyreden; c.9/s.419, "K.Tevhid bab 52", nr.7540 "Mâ ezinAllahu bi-şey'in mâ ezine'n-nebiyyin hasenis-savti bil-Kur'âni, yecheru bihi (Ebu Hureyre'den); Buhârî, Camiu's-sahih, haz.Muhibbuddin el-Hatib- M.Fuad Abdulbaki-Kusay Muhibbuddin el-Hatib, Beyrut Daru İhyait-turasil-Arabi

yay. 1400/1980, c.3/s.346, "66.K.Fezailul-Kuran, 19.bab: men lem yeteğanne bil-Kuran" başlıklı babda nr.5023: "lem ye'zinallahe" ve nr.5024: "Mâ ezinAllahu lin-nebiyyi" kelimeleriyle başlayan hadisler c.4/s.401'de "97.K.Tevhid, 32.bab: La tenfeu'ş- şefaatu" başlığında nr.7482: "Mâ ezinAllahu li-şey'in mâ ezine lin-nebiyyi yeteğanne bil-Kur'ân, en yechere bih"; c.4/s.415, "97.K.Tevhid, 52.bab: Zeyyinu'l-Kur'ân bi-esvâtikum" başlıklı bab altında nr.7544: "Mâ ezine'llahu li-şeyin mâ ezine li-nebiyyin hasenis-savti bil-Kur'an, yecheru bihi"; Nesâî (ö.303/915), *Sünenüs-suğra ve Mücteba*, 2012, c.2/s.414/nr.1029 ve nr. 1030 "Mâ ezinAllahu li-şeyin"; Nesâî, *Kitabu's- sünen el-Maruf bi's-Sünenil kübra*, 2012, 218.bab: "Tezyinu'l-Kur'ân bis-savt (: Kur'an'ı sesle süslemek)" başlığı altında c.3/s.214, nr.1182 ve nr.1183, "Mâ ezen'Allahu" hadisleri dipnotta "ke-iznihi" görüldü; c.10/s.127, "40.bab: hüsnüs-savt bil-Kur'ân" başlığı altında, nr.8195-8196 "Mâ ezen'Allahu" hadisleri; Hakim en-Nisaburi (ö.405/1014), *Müstedrek*, 1997, c.1/ s.773/ nr.2149: "Mâ ezinAllahu" ("ke-ezinihi" yok, ama benzeri, Ebu Hureyre'den); Beyhakî (ö.458/1066), Şuabu'l-iman, III, s.462-464, iman şubelerinden 19.babın içinde yaklaşık dokuz fasıl sonrası: "Kur'an okurken sesin güzelleştirilmesi faslı", nr.1956, "Mâ ezinAllahu li-şeyin mâ ezine li-nebiyyin husnus-savti bil-Kur'ane yecheru bih"; Hatib et-Tebrizî (ö. 502/1109), *Mişkât,* 1399/1979, c.1/s.672, nr.2192, nr.2193, Tebrizî her iki rivayet için sahihliğinde ittifak edilmiştir der, "ke-ezinihi" kısmı yoktur; Ali el-Kari (ö.1014/1606), *Mirkat*, 2001, c.5/ s.74/ nr.2192, nr.2193 "Mâ ezinAllahu"; İbnü'l-Esîr (ö.606/1210), *Fezâilü'l-Kur'ân*, 1995, s.179-180 bab başlığı "men lem yeteğanne bil-Kur'ân" içinde "Mâ ezinAllahu li-şeyin" hadisi; Taberâni (ö.360/971), *Mucemü'l- evsat*, c.6/nr.6653 "Mâ ezine-Allahu yeteğanne"; Nevevi (ö.676/1277), *Sahihu Muslim bi-şerhi Nevevi*, 1929, C.6, S. 78, "Mâ ezinAllahu li-şeyin" hadisi Ebu Hureyre'den beş rivayetle; Mizzi (ö.742/1341), *Tuhfetü'l- eşraf bi- marifeti'l- etraf*, 4.hadis: "Mâ ezinAllahu" ve benzerleri, c.10/s.473/nr.14997, 15005, 15144, 15394, 15224, 15229, 15294; Aynî (ö.855/1451), 1402, XXV/s.193, nr.169 "Mâ ezinAllahu bi-şeyin", "husnus-savt" hadisi; Fuciyani, *Talikatu's-selefiyye ala Suneni'n- Nesâî*, 2000, c.2, "11.K.iftitah", nr.1018-1019 "Ma ezinAllah" (Ebu Hureyre'den); Seyyid b.Kesrevi Hasan, İs'adür-Rai bi-efradi ve zevaidün-Nesâî ala kütübil-hamse, 1998, c.2/s.75, nr.2148, "Mâ ezinAllahu" Ebu Hureyre'den; Münziri (ö.656/1258), *Tergib ve terhib*, 1968, c.2/s.362, "kitabu kıraatül-Kur'ân" içinde "Mâ ezinAllahu li-şeyin ke-mâ ezine li-nebiyyin haseni's-savti yeteğanne bi'l-Kur'âni yecheru bihi" (metin harekeli) Ebu Hureyre'den; Beyhakî (ö.458/1066), *Sünenü'l-kebir*, 2011, c.21/s.160/ nr.21084 "Mâ ezinAllahu li-şeyin ke-ezinihi" (bu hadisi bazıları "ke-ezinihi" bazıları

ise “ke-ezenihi” olarak rivayet etmişlerdir, “dinlemek” anlamı genel kabul görmüş, “izin vermek” anlamı bazılarınca red edilmiş bazılarınca kabul edilmiştir) ve benzerleri c.3/s.434 /nr.2464 ve c.21/s.159/nr.21082, 21083, 21094 (“Kitabuş-şehadat/ 69.tahsinü’s-savt” babı içinde); Kirmani (ö. 786/1384), *Sahihu’l-Buhârî bi-Şerhi’l- Kirmani el-Kevakib*, 1981, c.25/s.233’da 4.hadis “97.K.Tevhid, 52.bab: Zeyyinu’l-Kur’ane bi-esvatikum” başlığı altında yer alan hadislerden nr.7090: “Mâ ezinAllahu li-şeyin mâ ezine li-nebiyyin haseni’s-savti bi’l-Kur’âni yecheru bihi (harekeli)” ve c.25/s.179’da “97.K.Tevhid, 32.bab: Lâ tenfeu’ş- şefaatu” başlığında s.181/nr.7029 “Mâ ezinAllahu li-şey’in mâ ezine lin-nebiyyi yeteğanne bil-Kur’ani, en yechere bihi (harekeli)” ve c.19/s.30-31, “66.K.Fezâilul-Kur’ân, 19.bab: men lem yeteğanne” başlığı içinde hadisin benzeri nr.4700: “Lem ye’zinAllahe” ve nr.4701: “Mâ ezinAllahu” hadis benzerleri (Kayn.Süfyan Sevri Tefsiri); İbn Hacer el-Askalani (ö.852/1449), *Fethu’l-Bari*, 1987, c.13/s.461, “97.K.Tevhid, 32.bab: Lâ tenfeu’ş- şefaatu” başlığında nr.7482: “Mâ ezinAllahu li-şey’in mâ ezine lin-nebiyyi yeteğanne bil-Kur’an, en yechere bih” ; c.13/s.527, “97.K. Tevhid, 52.bab: zeyyinu’l-Kur’âne bi-esvâtikum” başlıklı bab altında nr.7544: “Mâ ezinAllahu li-şeyin mâ ezine li-nebiyyin haseni’s-savti bi’l-Kur’ân, yecheru bihi” ve benzeri c.08/s.619 ve 686, “66.K.Fezâilu’l-Kur’ân, 19.bab: men lem yeteğanne” içinde nr.5023: “Lem ye’zinAllahe” ve nr.5024: “mâ ezinAllahu” hadislerin metni mevcuttur. Ayrıca c.08/s.687’de verilen açıklamada “Mâ ezinAllahu li-şeyin ke-ezine li-nebiyyin yeteğanne bi’l-Kur’ân, yecheru bihi” metninde Ebu Hureyre’den rivayet edildiği İbn Hacer tarafından belirtilmiştir; Hatib el-Bağdadi (ö.463/), *Tarihu Medineti’s-selam*, 2001, “Mâ ezine” benzerleri c.2/s.281 ve c.7/s.11, c.7/s.573, c.14/s.132; Tirmizî, *Sevabu’l-Kur’ân*, 17, c.4/s.36/ “43.Fezâilu’l-Kur’ân” kitabı içinde isimsiz 17.bab, nr.3154 “Mâ ezinAllahu li-abdin fî şeyin efdalu min rekateyn yusalleyhima”, bu hadis anlam bakımından benzeri sayılır; Sindi (ö.1137/1725), *Sünenü’n- Nesâî bi-şerhi’s- Suyûtî*, “11.K.İftitah, 83.Tezyinu’l- Kur’ân bi’s- savt” başlığı altında, c.1/s.522/nr.1016-1017 “Mâ ezinAllahu” benzerleri, Ebu Hureyre’den; Gazzali (ö.505/1111), İhyau ulumi’d-din Zebidi şerhi İthaf, 1996, “Mâ ezenAllahu” hemen hemen aynı metinle Ebu Hureyre’den 4/496 ve 497 ve Ebu Seleme’den 4/497 ; M.Fuad Abdulbaki, *Sünenu İbn Mâce*, 1952, c.1/s.424/ “176.bab”da nr.1340 Farklı bir cümle ile “eşedde ezenen” anlamca benzeri hadis; Deyubendi (ö.1352/), *Feyzul-Bari*, 2005, c.6/s.610, “K.Tevhid 52.bab: Kur’ân’la mâhir” başlığında nr.7544 “Mâ ezinAllahu” hadisi benzeri ; Kastallani (ö. 923/1517), İrşadü’s-sari li-şerhi sahihi’l- Buhârî, 1860, c.10/s.347, “s.349-350/ 33. bab : Lâ tenfeu’ş- şefâatu” ayet bab başlığında “Mâ ezinAllahu” ve

s.379; Muafiri (ö.543/1148), *Mesalik fi-şerhi Muvattai Malik*, 2007, c.2/s.314, "K.Salat" içinde, "Mâ ezenAllahu li-şeyin mâ ezine li-nebiyyin yeteganne bi'l-Kur'ân yecheru bihi", Ebu Hureyre'den ; Muhammed İsmail es-San'ânî (ö.1182/1769), *et-Tenvir şerhu'l- Camiu's-sagir li's-Suyûtî*, 2011, c.9/ s.338/ nr.7783 "Mâ ezinAllahu li-şeyin", benzer metin; Ali b.Adem el-Aytubi el-Vellevi, *Zahiretu'l-ukba*, 2003, c.13, s.11, "83. bab: Tezyinul-Kur'ân bi's-savt" (s.11-35), s.13 ve s.15/nr.1017 "Mâ ezinAllahu" hadisi, ve 1018 benzer hadis ; Ahmed b.Muhammed el-Gammari (ö.1380/), *el-Mudavi*, 1996, c.5, s.265, nr.7690/2945 "Mâ ezinAllahu"; Muhammed Said b. Besyuni Zağlul, *Mevsuatu etrafi'l- hadis*, 1989, c.9, s.25 "Mâ ezinAllahu ke-iznihi" kaynakları.

4.2-Kütüb-i sitte tercümeleri:

4.hadis: 1978: Davudoğlu (1978: c.4/s.344/s.2232) Müslim tercümesinde "34.istishabu tahsinu's-savt bil-Kur'an" bab başlığını "34.Sesi Kur'anla süslemenin müstehab oluşu" şeklinde tercüme etmiştir. Bab altında, genel s.2232 ve c.4/s.344/ nr.232 (792/nr.1883) nolu Ebu Hureyre'den rivayet edilen hadisi, yani wensinck'deki "Müslim Salatü'l-müsâfirin, 792" hadisi, konumuza benzer hadis olup "Allah Kur'an'ı teganni eden bir peygambere verdiği kadar hiç bir şeye ihsanda bulunmamıştır" diye tercüme edilmiştir. Hadisi takip eden hadislerin Türkçelerinde de "Kur'an'ı teganni eden bir peygambere ihsanda bulunduğu gibi", s.345/ nr.233 (nr.1884) "Allah güzel sesli bir peygambere Kur'an'ı cehren teganni ettiğine mukaabil verdiği mükafatı başka hiçbir şeye vermemiştir", ifadesini pekiştirecek şekilde Türkçe çeviriler yapılmıştır. Devamındaki nr.234 (nr.1885) nolu hadisi "Allah yüksek sesle Kur'an teganni eden bir peygambere verdiği sevap kadar hiçbir şeye sevap ihsan etmemiştir" şeklinde Türkçeye çevrilmiştir. Davudoğlu'nun kelime karşılığı üzerinden değil, anlam üzerinden Türkçeye çeviri yaptığını, hem "ke-ezenihi" yerine "ke-iznihi" şeklinde de rivayet edildiğini hem de açıklama bölümündeki öncülerden aktardığı anlamlardırma ifadelerinden anlaşılmaktadır. *0*Başlığı bir başka Müslim çevirisinde "33.Kur'an Okurken sesi güzelleştirmenin müstehab oluşu" (Akın, 2008: 292) şeklinde görüyoruz. Aynı hadis nr.709, "Allah, Kur'an'ı nağmeli ve yüksek sesle okuyan Peygamber'ine önem verdiği kadar hiçbir şeye önem vermemiştir" (Akın, 2008: nr.709) şeklinde tercüme edilmiştir. *0*Bir başka online Müslim tercümesinde «07.Yolcuların namazı (salatü'l-müsâfirin)» bölümünde nr.1883 «Allah güzel sesli bir peygambere Kur'an'ı cehren tegan-

ni ettiğine mukabil verdiği mükafaatı başka hiçbir şeye vermemiştir»; ve nr.1885 nolu hadis «Allah yüksek sesle Kur'an teganni eden bir peygambere verdiği sevap kadar hiçbir şeye sevap ihsan etmemiştir» (online; Davudoğlu Müslim, salatü'l-müsâfirin, 34.bab, s.2234/nr.234 hadis tercümesiyle aynıdır), her ikisi de Ebu Hureyre'den rivayetle.

4.Hadis 1981: * Sünenü'n-Nesâî'nin Büyükçınar (vdğr, 1981, cilt 1, s.592-593) tercümesinde, "Namaza Başlama Bölümü" (yani K.iftitah), sayfanın üst tarafında görüleceği üzere 81-85 bablar arasında, "83.bab: Kur'an'ın güzel sesle okunması' başlığı altında "nr.1018-Mâ ezenAllahu li-şeyin mâ ezine li-nebiyyin hasene's-savti yeteğanne bil-Kur'an yecheru bihi: Allah, nebisinin güzel sesle Kur'an okuması kadar hiçbir güzel ses işitmemiştir. Ebu Hureyre'den. nr.1019-Mâ ezinAllahu azze ve celle li-şeyin yani ezenehu li-nebiyyin yeteğanne bil-Kur'ân: Allah, Kur'an'ı güzelce okuyan nebisi gibi hiç kimseyi dinlememiştir. Ebu Hureyre'den" şeklinde tercüme edilmiştir. *0* Bir başka Sünenü'n-Nesâî tercümesinde, "82.Kur'an'ı seslerinizle güzelleştirin" başlık altında her ikisi de Ebu Hureyre'den rivayet edilen nr.1007 nolu hadis "Allah güzel sesli bir peygambere Kur'an'ı açıkça okuduğuna karşılık verdiği sevabı veya izni hiçbir şeyde vermemiştir", nr.1008 nolu hadis "Allah, Kur'an'ı güzelce okuyan bir peygambere verdiği sevap veya izin kadar hiçbir kimseye iyilikte bulunmamıştır" şeklinde tercümeleri verilmiştir. *0* Çevrimiçi bir Nesâî sünen tercümesinde hadislerin numaraları farklıdır, birincisi nr.1025 ve ikincisi nr.1026'dır. Tercümeleri yukarıdaki ile birebir aynıdır.

4.Hadis: 1983: Ebu Dâvûd Süneni Türkçeye Koçaşlı tarafından tercüme edilmiş metinde hadis, "Namaz Kitabı, 355.Kıraate tertilin müstahab oluşu" (Koçaşlı, 1983: c.2/s.430) başlıklı bab altında nr.1468-1473 nolu hadislerin arasında yer alır. Koçaşlı tarafından hadis "Allah Teala güzel ses verdiği bir peygambere makamla sesini yükselterek Kur'an okumasına izin verdiği kadar hiç bir şeye izin vermedi (Koçaşlı, 1983: c.2/s.434/ nr. 1473)" şeklinde tercüme edilmiş, diğer hadis kitaplarından Buhârî (Fezailül-Kuran nr.235/6), Müslim (salatül-müsafirin, nr.792), Nesei (iftitah, nr.1018) gösterilmiştir. 4.Hadis: 1987: Ebu Dâvûd'un (ö.275/888) Sünen'inin Yeniel - Kayapınar (Şamil yay. c.12, s.426) tercümesi 1987 baskısında, "20.Kur'an okumada tertil müstehabdır" başlık altında, Ebu Hureyre'den rivayet edilen 1473 nolu hadisi "Allah, güzel sesli bir Peygamberin sesini güzelleştirerek (nağme yaparak)-[açıktan]-okuduğu Kur'an'ı dinlediği kadar hiçbir şeyi dinlemedi" şekliyle tercüme edilmiştir ve açıklamalarda bulunulmuştur. *0*: Online Ebu Dâvûd'un

sünen tercümesinde "08.Vitr kitabında", nr.1475 "Allah, güzel sesli bir Peygamberin sesini güzelleştirerek (nağme yaparak)-[açıktan]-okuduğu Kur'an'ı dinlediği kadar hiçbir şeyi dinlemedi", şeklinde tercüme edilmiştir. Yeniel- Kayapınar tercümesine benzemektedir (http://www.islamilimleri.com/Ktphn/Kitablar/05/004/Turkce/Kitab.htm)

4.Hadis: 1989: Sofuoğlu'nun (1989: c.16, s.7350) Buhârî tercümesinin "Kitabu't-Tevhid", c.16/ s.7350/ nr.108 bu hadis "Allah, Kur'an'ı teganni etmekte olan bir peygamberi dinlediği kadar hiçbir şeyi dinlemedi", şeklinde tercüme edilmiştir. Benzer bir diğer hadis "53.bab: Kur'an'ı güzel okumakla maharetli olan kiramul-berere ile beraberdir ve Kur'an'ı sesinizle süsleyiniz" başlığı altında c.16/ s.7417/ nr.169 "Allah Taala, hiç bir şeyi peygamberin Kur'an'ı açıktan, güzel sesiyle okumasnı dinlediği kadar dinlemedi", şeklinde tercüme edilmiştir. *0* Online Buhârî tercümesi yayınında "98.Tevhid kitabı, 52.Babı Kur'an'ı sesinizle süsleyiniz" başlıklı babda "nr.7639: Allahu Taâlâ hiçbir şeyi, bir peygamberin Kur'ân'ı açıktan, güzel sesiyle okumasını dinlediği kadar dinlemedi"; "66.Kur'anın Faziletleri kitabı, 31.Kur'ran okumakta ses güzelliği" başlıklı babda bu hadis yoktur. "19.Nolu Ku'ranla yetinmeyen kimse için" hadisler babında, nr.5075 ve nr.5076. hadisler "Allah, Peygamber'e Kur'ân'ı teganni etmesi karşılığı kadar hiçbir şey için mükâfat vermemiştir" (Ebu Hureyre'den, "lem ye'zeni'llahu li-şeyin mâ ezin'n-nebiyyi yeteğanne bil-Kur'an") şeklinde tercüme edilmiştir. "98.Tevhid kitabının 32.babında" nr.7573 nolu hadisin Türkçesi "Allah Kur'ân'ı teganni etmekte olan bir peygamberi dinlediği kadar hiçbir şeyi dinlemedi" (Ebu Hureyre'den, "Mâ ezinAllahu li-şeyin") şeklindedir.

4.Hadis: 1996: Dârimî'nin es-Sünen'i Aydınlı (1996: c.3, s.291, 294) tercümesinde, c.3/"171.Babut-teganni bil-Kur'ân: Kur'an'ı güzel okumaya çalışmak Kur'an ile Teganni" başlığı altında nr.1496 nolu hadisi "Mâ ezenAllahu li-şeyin ke-ezenihi li-nebiyyin yeteganne bil-Kur'ân yecheru bihi : Allah hiç bir şeyi (Allah'ın Kitab'ını) okuma ile teğanni yapan -yani onu yüksek sesle okuyan bir peygamberi dinlemesi gibi dinlememiştir" (Kayn.Buhârî; Müslim; Ebu Dâvûd; Nesâî; Ahmed b.Hanbel) şeklinde tercüme edilmiştir. Dipnotta ayrıca nr.1499, 3493, 3494 nolu hadislere atıf yapılmış, metinde geçen "ke-ezenihi" kelimesini "ke-iznihi" okumanın ve Allahın izin vermesi, onun bu işe teşvik etmesi manasına geleceği belirtilmiştir. Dârimî'nin bu hadis metni Merâgî'nin verdiği metinle aynıdır.

4.hadis: 2000: İbnü'd-Deyba'nın (ö.944/1537) *Teysirü'l-vüsul* adlı ese-

rinden Canan'ın (2000, c.3, s.231, 234) Kütüb-i sitte tercümesinde, "Tefsirden Sakınmaya Dair" başlığı altında, "nr.6/ nr.416 - Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: Cenâb-ı Hakk, Kur'ân-ı Kerim'i (güzel bir sesle açıktan okuyan bir peygambere kulak ver(ip sevabı bol kıl)dığı kadar hiçbir şeye kulak ver(ip mükâfaat ihsan et)memiştir. Kayn.Buhârî, Müslim, Ebu Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce" şeklinde iki hadis bir anlamda birleştirilmiştir.

4.hadis: 1994: Buhârî Sahih'inin İngilizce tercümesinde "Virtues of the Qur'an, Book 61" bölümünde M.Muhsin Khan (: Sahih Bukhari, İng. trc.M.Muhsin Khan, Ed.Mikail al-Almany, 1.baskı, 1994, nr.541) hadisi şöyle tercüme etmiştir: "Narrated Abu Huraira: Allah's Apostle said, "Allah does not listen to a prophet as He listens to a prophet who recites the Qur'an in a pleasant tone." The companion of the sub-narrator (Abu Salama) said, "It means, reciting it aloud."" ve "K.Tevhid, Book 93, nr.574: Narrated Abu Hurayra Allah's Apostle said, "Allah never listens to anything as He listens to the Prophet reciting Quran in a pleasant sweet sounding voice." A companion of Abu Huraira said, "He means, reciting the Quran aloud."" ve nr. 634 "Narrated Abu Hurayra that he heard the Prophet saying: Allah does not listen to anything as He listens to the recitation of the Quran by a Prophet who recites it in attractive audible sweet sounding voice".

4.Hadisin benzeri, Tirmizî'de (sevabu'l- Kuran 17; Tirmizî, Camius-sahih ve huve Sunenut-Tirmizî, thk.İbrahim Atva Avz, Halep Matb Mustafa Elbani yay.2.bs.1395/1975, c.V/s.176, sevabul Kuran 17, nr.2911) varlığı Wensinck sözlüğünden bilinmektedir, bazı baskılarda "46.Kur'anın fazileti kitabı/17.Bab/" nr.2911, bazı baskılarda nr.2913 ile verilen hadisin tercümesi "nr.2913, "Allah, geceleyin Kur'an okuyan bir kula kulak verdiği kadar hiçbir şeye kulak verip dinlemez. Allah'ın rahmeti namazda olduğu müddetçe kulun başı üstüne saçılır. Kullar, ondan çıktığı andaki kadar hiçbir zaman Allah'a yaklaşmış olmaz." Ebu Umame'den (Ebu'n Nadr der ki: "Ondan" tabiriyle "Kur'an' okumakdan" denmek istenmiştir)" şeklinde verilmiştir (online sitelerden.Er.Tarihi.2022). Kütüb-i sitte (2000, "Kur'anın faziletine dair" başlık altında, nr.418.hadisde, Tirmizî'ye atıf yapılmıştır, online siteler bu tercümeden almış olabilirler) tercümesinden veya Mollamehmetoğlu tercümesinden alınmışa benziyor. Sünen-i Tirmizî tercümesinde "17.bab: Kullar Allah'a Kur'ânla Olan Münasebetlerine Göre Yaklaşırlar" başlığı altında ilk hadis, nr.2911'de hadisin "Allah kulunun kıldığı iki rekat namazdan daha üstün olarak hiçbir konuda değer vermemiştir. Kul namaza devam ettiği sürece üzerine

iyilik ve sevap saçılır. Kullar Allah'a, Kur'ânla ilgileri arttıkça yaklaşmış olurlar" şeklinde tercüme edilmiştir. Bir önceki tercümede bulunan ilk kısım yoktur. Tirmizî Sünen'inin Arapça baskılarında da genellikle ikinci tercümeye uygun hadisler görülmüştür (Tirmizî Sünen, 43.Fezailül Kuran/17.bab/3154, s.36 "Mâ ezinAllahu li-abdin fi şeyin"). Ancak, Arapça metinlere göre hadis tercümesinin "Allah, iki rekat kılıp her iki rekatta Kur'an okuyan bir kula kulak verdiği kadar hiçbir şeye kulak verip dinlemez. Allah›ın rahmeti iyilik ve sevabı namazda olduğu müddetçe kulun başı üstüne saçılır. Kullar, onunla yani Kur'an okumakla çıktığı andaki kadar Allah›a yaklaşmış olmazlar» olması daha uygundur. Bu durumda hadisin anlamı 4.hadis tercümesini desteklemektedir.

4.hadis: 2007: Nesâî süneninin İngilizce tercümesinde (: *Sunan an-Nasâi*, 2007, C.2), hadisler nr.1016, 1017 "Make your voices beautiful when you recite Qur'an", nr.1018 ve 1019 "Allah never listens to anything as he listens to a Prophet with a beautiful voice chanting the Qur'an aloud" şeklinde tercüme edilmişlerdir.

4.hadis: 2007: Tirmizî'nin *es-Sünen*'i (sevabu'l- Kur'ân 17) olarak verilen hadisin Abu Khaliyl'in İngilizce tercümesinde "46.Kur'anın fazileti kitabı/ 17.bab /nr.2911'de Arapçasıyla "Mâ ezinAllahu li-abdin" şeklinde görülen hadisin ingilizce çevirisi: "Prophet *SAV* said: "Allah does not listen to anything more virtuous from the worshipper than the two Rak'ahs of Salat he performs. And the righteousness spreads over the head of the worshipper as long as he remains in his Salat. And the worshippers shall not draw nearer to Allah, Mighty and Sublime is He, with similar to what came from Him. Abu An-Nadr said: "Meaning the Qur'an."" (Abu Khaliyl, 2007: c.3/s.243-244/nr.2911). Abu Khaliyl'in İngilizce tercümesi, Tirmizî hadisinin Türkçe tercümesi konusunda yaptığımız açıklama ve tercümeyi desteklemektedir.

4.3-Araştırmalar

Araştırmalarda hadisin tercümesi girişte verdiğimiz şeklinde olması gerektiği halde, bazı araştırmalarda 4.hadisin "Allahu Teâlâ hiçbir şey için Nebîye, Kur'ân'ı teğanni etmesine verdiği gibi bir izin vermemiştir" şeklinde tercümesi de görülmüştür, aşağıda bu şekilde tercüme eden örneklere de yer verdik.

1915/1333: Halim Sabit Şibay (1915: 7-10), "Kur'ân-ı Kerîm Tilâveti

Hakkında Sünnet-i Nebeviyye" adlı makalesinde şöyle diyerek hadisi de anmaktadır "Peygamber Efendimiz Hazretleri bir hadis-i şerifte de: 'Hazret-i Allâh Peygamberin güzel sadâ ile teğanni ederek Kur'ân-ı Kerîm okumasına izin verdiği kadar -sarîh bir suretde- hiçbir şeye izin vermedi' vârid olmuşdur" hadisinden sonra diğer hadisleri de anmaktadır.

1974: Serdaroğlu (1974: c.1, s.791, İbadat 8.Kitap: Kuran'ı güzel sesle okumak babı) Gazzali'nin İhyau ulumi'd-din (: Din ilimlerinin ihyası) adlı eserinde Arapçası hemen hemen aynı şekilde "Mâ ezinAllahu li-şeyin iznihi li-hüsnis-savti bil-Kur'ani (Ebu Hureyre'den)" geçen hadisi, "Allahu teala hiç bir şeyi güzel sesle okunan Kur'an gibi dinlememiştir " şeklinde tercüme etmiştir.

1976: Uludağ (1976: 103), İslam Açısından Musiki ve Sema adlı eserinde aktarılan hadisin "Cenab-ı Hak, güzel sesiyle cehren ve teganni ile Kur'an okuyan bir peygambere kulak verdiği gibi hiç bir şeye kulak vermemiştir" şeklinde tercümesini sonra dipnotta hadisin Buhârî, Müslim, Ebu Dâvûd, Nesâî kaynaklarını ve "ezine: kulak verdi" fiilinin açıklamasını verir.

1989: Kılıçlı (1989: 404) hadisin tercümesini "Allah, peygamberin güzel sada ile teganni ederek Kur'an okumasına izin verdiği kadar hiç bir şeye izin vermedi" dedikten (İslam mecmuası, 1332, I, 8), sonra devamında "buna yakın bir mana ile … Allah güzel sesli bir adama Kur'an okuması için kayne sahibinin izin vermesinden daha kuvvetli izin verir" diyerek bir başka hadis rivayetine Makdisi (Kitabus-sema, 8a, TSMK, Kitabu-melahi içinde) ve Gazzali'yi (İhya, 141, Kahire 1956) kaynak vermiştir.

1980: Karaçam'ın (1997: 9) "Kur'an Tilavetinde Musikinin Önemi" makalesinde Ebu Hureyre'den rivayet edilen hadisi "Allah hiç bir şeyi peygamberin Kur'an'ı güzel sesle okuduğunu dinlediği gibi dinlememiştir" diye tercümesini vermiş ve Buhârî (VI, 107), Müslim (I, 545 vd), Nesâî (II, 140), Ebu Dâvûd (I, 339), Dârimî (I, 349) kaynaklarını vermiştir. Ayrıca "ezn" kelimesinin dinlemek manasında olduğu vurgulanmış kaynakları (İbnü'l-Kayyim, Zadül-mead, I, 136; M.F.Abdülbaki, el-Lü'lü vel-mercan, I, 170) belirtilmiştir. Makalenin sonunda daha genişbilgi için (Karaçam, 1980: s.125-133) kitabına atıf yapılmıştır.

1997: Rahmetli Nebi Bozkurt (1997: 76) eserinde "Bir hadiste 'Cenab-ı Hak, güzel sesiyle teğanni yaparak cehren Kur'an okuyan bir peygambere kulak verdiği gibi hiç bir şeye kulak vermemiştir' diye anlamlandırmış

ve kaynaklarını vermiştir (Kayn.Buhârî Tevhid 52; Müslim Müsafirin 234). Dipnotunda "Davudoğlu hadisi "Allah Kur'an'ı teğanni eden bir peygambere verdiği kadar hiç bir şeye ihsanda bulunmamıştır" şeklinde tercüme etmiştir (Davudoğlu, IV, 345). Bu bozuk ve yanlış bir tercümedir. Lisan'da da belirtildiği gibi ezen kelimesi istima yani dinlemek, kulak vermek anlamındadır" der. Davudoğlu'nun tercümesinde hadisin bu şekilde anlamlandırılmasının gerekçeleri açıklama kısmında yapılmıştır.

1998: Düzenli (1998) araştırmasında "Hz.Peygamber'in şarkı yerine Kur'an okumayı teşvik etmesi" başlığı altında bu hadisi ""Allah Teala, güzel sesli bir peygamberin Kur'an'ı Kerimi güzel bir nağme ile (yüksek sesle) okuduğuna kulak verdiği kadar hiç bir şeye kulak vermedi (hadis sahihtir)" şeklinde Türkçe tercümesini vermiştir.

1998: Çetin (1998: 122) makalesinde bu hadisi Ebu Hüreyre'den rivayetle "Yüce Allah, peygamberine, Kur'an'ı teganni ile okumasına müsaade ettiği kadar hiçbir kimseye müsade etmedi", şeklinde Türkçe çevirisini ve Buhârî, Müslim, Ebu Dâvûd, Nesâî kaynaklarını Wensinck-Mensing yöntemiyle vermiştir. Çetin hemen aynı yerde "Hadise şu manalar da verilmiştir: ..teğanni ile okuduğunu dinlediği kadar dinlemedi veya :..Kur'an'ı teğanni etmesi karşılığında verdiği mükafatı, başka hiç kimseye vermedi" ifadesiyle hadisin diğer tercümelerine de dikkat çekmiştir. Çetin (1999: 114) aynı konuyu ele aldığı bir başka makalesinde hadisin "Allah does not listen to a prophet as He listens to a prophet who recites the Qur'anin a loud and pleasanttone" (Allah, Kur›an›ı yüksek sesle ve hoş bir sesle okuyan bir peygamberi dinlediği gibi bir peygamberi dinlemez) şeklinde İngilizcesini ilkinden biraz farklı anlamda vererek sadece Buhârî (Bukhari, The Book of the Virtue of the Qur'an 19, VI, 500) kaynağına işaret ederek vermiştir.

2001: Düzenli (2001: 30). makalesinde Ebu Hureyre'den hadisi "Allah Teala, güzel sesiyle cehren ve teganni ile Kur'an okuyan bir peygambere kulak verdiği gibi hiç bir şeye kulak vermemiştir" şeklinde tercümesini verir, kaynağına işaret etmemiştir.

2003: Erdoğan (2003: c.4, s.159), Rudani'nin (ö.1094/1683) Cem'u'l-Fevaid tercümesi, "el-His ala tilavetül-Kur'an: Kur'an okumaya teşvik", Tefsir babı, başlığı altındaki ilgili hadisi ve benzerlerini nr.7357 "Allah peygambere Kur'an'ı güzel okuması karşılığı kadar hiçbir şey için mükafaat vermemiştir" (nr.7358 Kur'an'ı güzel sesli olarak açıktan okuyan bir peygambere şeklinde" gelmiştir; 7359 benzer hadis)" şeklinde tercüme etmiştir.

2007: Okçu (2007: 214), makalesinde hadisin Arapça metnini verdikten sonra, "Allah Teala, hiç bir şeyi bir peygamberin Kur'an'ı açıktan GÜZEL sesiyle okumasını dinlediği kadar dinlemedi" Türkçe tercümesini verdiği metne Buhârî, Nesâî (sıfatus-salat, nr.1017), Beyhakî (Sünenü'l-kübra, II 53; X, 228, 229) kaynaklarını verir. Aralarındaki farka dikkat çektiği dipnotta Buhârî'de "hüsnüs-savt" (güzel ses), Buhârî'de dışındakilerde "yeteğenna" kelimesinin bulunduğunu, hadisde geçen "yeteğenna" kelimesinin Müslim'in açıklamasına göre "güzel sesle okumak" ve yine Müslim'in açıklamasına göre "ezn" filinin "dinleme" anlamında olduğuna dipnotta dikkat çekmiştir. Okçu, aynı yerde Arapçasını verdiği ikinci varyantın tercümesini şu şekilde: "Allah hiç bir şeyi bir peygamberin TEĞANNİ ederek, Kur'an'ı açıktan güzel sesiyle okumasını dinlediği kadar dinlemedi" verdikten sonra Müslim, Ebu Dâvûd, Nesâî kaynaklarını belirtmiştir.

4.Hadisin sonucu: burada tercümeleri derlenen hadisin metninde bulunan "ezn" kelimesinin "1-izin vermek, müsaade etmek veya 2-dinlemek" olmak üzere iki şekilde tercüme edildiği görülmektedir. Hadisin metni ve benzerleri kütüb-i sitte içinde mevcuttur. Arapça metnine bakıldığında Merâgî'nin kitabına aldığı birebir hadis metni Dârimî ve Müslim'de, İbnü'l-Esîr'in en-Nihaye'sinde ve İbn Balaban'ın eserlerinde bulunan hadistir. Tercümede izin vermek anlamında kullanılabileceğine daha eski bir eserden örnek verebiliriz. Osmanlı zamanında medrese mezunu Yusuf Mardini, bir süre kadılık yaptıktan sonra geçim için geldiği İstanbul'da Gazzali'nin İhya'sından tercüme ettiği eserini padişaha bazı ümitlerle sunmuş, 1297/ 1879 yılında bitirmiş olduğu eserinde hadisi "Zât-ı Zül-Celâl hazretlerinin Kur'ân ile hüsn-i savta olan izni gibi hîçbir şeye izin ve ruhsatı sezâvâr olmamıştır (Mardini, 2016, c.3, s.205)" şeklinde Türkçeye tercüme ettiği görülmüştür.

5-Araştırmalar 2007 Sonrasında:

Buraya kadar dört hadisin 2007 yılı öncesinde yazılmış eserlerdeki tercümelerini ve kaynaklarını veren araştırmalara değindik. 2015 yılından sonra Akdoğan'ın yazdığı makaleyi geliştirerek kitap haline getirdiğini (2015); yine Fatih Çollak'ın "Tecvid İlmi Ortaya Çıkışı ve Gelişimi" (*Tarihten Günümüze Kıraat İlmi*, Ankara Diyanet İşleri Başkanlığı yay. 2015, s. 276) adlı makalesinde; Uludağ eserini geliştirdiği 2014 yılındaki baskısında; Düzenli'nin makalesini geliştirerek yazdığı İslam Kültür Ta-

rihinde Musiki (İstanbul: Kayıhan yay.2014) adlı eserinde; Osman Nuri Topbaş'ın *Nebiler Silsilesi 3* (2020) adlı eserinde hadislerin tercümesini ve kaynaklarını vermiş oldukları görülmüştür. Ancak konumuz, araştırmanın girişinde belirtildiği gibi 2007 öncesi ile sınırlandırılmıştır.

Din İşleri Yüksek Kurulu, Kur'an'ı makamla okumanın hükmü nedir sorusuna verdiği cevabın sonunu "Hz. Peygamberin (s.a.s.) hadislerinden anlaşıldığı kadarıyla Kur'an'ı güzel sesle ve teğanni boyutuna ulaşmayan nağmelerle yani sese biraz âhenk vererek okumak teşvik edilmiştir (Buhârî). Nitekim o, 'Kur'an'ı seslerinizle süsleyiniz' (Ebû Dâvûd, İbn Mâce) buyurmuştur. (Er.tar.18.Haziran 2022.RU)" diyerek ve hadislerin kaynakları belirterek bağlamıştır. Bu ifadede belirtilen fikir Merâgî'nin eserlerinde de yer almakta oluşu, yıllardır bu problemin gündemde olduğuna işaret etmektedir.

6-Hadisleri ne zaman ve nerede derledi?

Abdülkadir Merâgî (1356-1435), 1393 yılında yaklaşık 37 yaşında iken hayatının dönüm noktası olan Orta Asya'ya götürüldü. Dolayısı ile 37 yaşına kadar çoğunlukla Bağdat olmak üzere yaşadığı yerde, Celayirlilerin Bağdat sarayında muhaddislerle birlikte idi. Orta Asya'ya gidip yaşadığı Semerkant ve Herat şehirlerinde de aynı şekilde muhaddislerle birlikte oldu. Hatta Bağdat fethine çıktığında Timur'a Merâgî için "eman belgesi" (hat) veren Taftazani ve Seyyid Şerif Cürcânî de hadis eğitimi almış kişilerdi. Bu iki kişi ile tanışıklığı Muzaffari Şah Şüca sayesinde olmuş, 1375 yılında Tebriz'de görüşmüşlerdi. Merâgî, Cürcânî ile samimiyeti ve saygısını eserlerine yansıtmıştır.

Sırasıyla hadislerin bulundukları kaynakları özetlersek. 1.hadisin tam metni Dârimî'de mevcuttur. Ebu Dâvûd, İbn Mâce hadis kitaplarının asıllarında hadisin ilk kısmı ancak şerhlerinde hadisin her iki kısmına da yer verilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Merâgî hadisin her iki tarafını da almıştır. 2.İbnü'l-Esîr (ö.606/1210) ve Suyûtî'nin eserlerinde; 3.hadisin tamamı Ebu Dâvûd es-Sünen'inde; 4.hadisin metni Buhârî ve Ebu Dâvûd'un eserlerinde mevcuttur. Hadisleri aktaran sahabiler: 1.hadis Bera b.Azib (1) ve Ebu Lübabe (1), 2.Hadis Enes b.Malik (2) ve Abdullah ibn Abbas (2), 3.hadis Said/Sa'd b.EBi Vakkas (3), 4.hadis Ebu Hureyre (4).

Şu sorular sorulabilir: Merâgî şiî olduğu halde kütüb-i sitte denilen bu

hadis kitaplarını okumuş olabilir mi? Kütüb-i erbaa denilen dört şia hadis kitabından (Yücel, 2019: 145) hangisinde bu hadisler bulunmaktadır? Bu hadis metinlerine nasıl ulaştı? bu hadislere şerhlerini okuyan muhaddis kişilerden mi ulaştı? Bu sorular için kısa bir açıklama yapalım.

Merâgî'nin hem Bağdat'ta hem de Semerkand'ta iken hala ünleriyle anılan muhaddisler vardı. Bir kaç örnek verebiliriz.

Merâgî çağına en yakın Mısır-Suriye-Bağdat bölgesi hadis ünlülerinden biri olan Nevevi (ö.676/1277) el-Minhac adlı eseriyle Müslim'in hadislerini şerhetmişti; Mısır-Suriye ekseninde ünlülerden biri İbn Balaban (ö.739/1339) diye meşhurdu. Kahire'den Bağdat'a muhaddisler arasında, bir Orta Asya muhaddisi olan İbn Hibban'ın (ö.354/965) sahih hadislerini yeniden düzenleyen bir kitap yazmakla meşhur olmuştu. Bir diğeri Ahmed er-Remli (ö.844/1441), Ebu Dâvûd'un es-Sünen'ini şerhetmiştir. Kudus'te vefat etmiştir. Merâgî çağında, Mekke'de eğitim gören İbn Hacer el-Askalani (ö.852/1449), 1390 yılından sonra hadis alanında hafız diye ünlenmişti, Bağdat'ta öldü.

Merâgî çağına en yakın Orta Asya'daki ünlülerden biri Hattâbî el-Büsti (ö.388/998) veya bir diğeri İbn Hibban el-Büsti (ö.354/965) idi. Kabil yakınlarında Büst'te doğup ölen bu zatlar Orta Asya'da hadis bilgileriyle ünlüydüler, ilki Buhârî'nin eserini A'lamü'l-hadis adıyla ve Ebu Dâvûd'un es-Sünen'ini Mealimü's-sünen adıyla şerhetmiş, hadis kitapları yazmıştı. İkincisi olan İbn Hibban'ın (ö.354/965) sahih derlemesi hadis ilmini Horasan'da canlandırmıştı. Nişaburlu Beyhakî (ö.458/1066), oğlu gibi ünlü bir çok Horasanlı muhaddis yetiştirmiştir, Şuabü'l-iman hadis kitabı ile ünlenmişti. Ferra Begavi (ö.510/1116), abdestsiz hadis-fıkıh dersleri vermemesi ve kütüb-i sitteye dayanan Mesabihu's-sünne adlı hadis eseriyle Merv, Herat merkez olmak üzere Horasan'da hala konuşulan ünlü hadisçilerden biriydi. Merâgî'nin çağdaşı Muhammed b. Atâullah el-Herevî (ö. 829/1426) *Fazlü'l-mün'im* adlı hadis eseriyle ünlenmiş muhaddislerdendir. Hadis alimlerinin dört hadisi de tahric ettiklerini ve sahih bulduklarını eserlerinde yazmışlardır.

Ahmed b.Ebu Bekir el-Busiri (ö.840/1436), *Misbahu'z-zuccace*, yazar Merâgî çağdaşıdır. Bu eser Sünen-i İbn Mâce'nin zevaididir. Merâgî çağdaşı olabilecek diğer muhaddislerden araştırma içinde de bahsedilmiştir, ancak araştırmak ayrı bir konudur.

Hadis kitapları gibi ahlak kitapları arasında "Makasıd felsefesi"nin (Yılmaz, 2010; Uslu 2018) takipçisi Gazzali'nin İhya'sı da yaygın olarak

bilinen ve okunan eserlerden biriydi. Eserine bir çok haşiyeler, muhtasarlar, şerhler, tahricler yazılmasıyla görüşleri daima gündemde idi. Gazzali'nin güçlü bir temsilcisi olduğu Makasıd felsefesi takipçileri Taftazani (bk.Kaynakça) konuyla ilgili önemli bir kitap yazmış, 1383 yılından beri Semerkant Medresesinde öğrencilerine okutuyordu. Taftazani ve daha sonra Semerkant'a gelen Seyyid Şerif Cürcânî, Merâgî'nin güvenliği için Bağdat'ı fetih için giden Timur'a eman hattı veren en yakın kişilerdi. 1393 yılından sonra Semerkant'a getirilen Merâgî bu iki dev alimin Timur önündeki Makasıd felsefesi tartışmalarından çok etkilenmişti. Merâgî'nin Makasıd felsefesinden etkilendiği (Uslu, 2018: 115), 1418-1423 yılları arasında tekrar tekrar yazdığı eserine verdiği addan belli olmaktadır. Birini Şahruh, diğerini II.Murat çin yazdı. Gazzali'nin, veya Merâgî çağdaşı Zeynüddin Iraki (ö.806/1404) gibi hadis alimlerinin onun ünlü eseri İhya'yı şerhederken burada anılan üç hadise de eserlerinde yer vermiş olduklarını, sahih bulduklarını da hatırlatalım.

Bu veya burada anmadığımız muhaddislerin ünlerinin uzun süre devam ettiğine yazdığı kitapların yaygınlaşmasından ve bugüne kadar korunmasından anlaşılmaktadır. Bu eserler sadece orta doğunun müslüman halkı değil, Avrupa, Amerika kütüphanelerine kaçırılmaları, satın alınmaları ve korunmaları da eserlerin değerleri konusunda bir fikir vermektedir.

Merâgî'nin bu kişilerden yararlanmış olma ihtimali bazılarıyla tarih bazılarıyla coğrafya sebebiyle mümkün görünmemektedir. Timur'un ve Şahruh'un önem verdikleri medreselerde ders veren ve bu ünlülerden ders alan, ders alanları tanıyan veya bahseden muhaddisler vardı. Merâgî bu hadisleri 1400 yılı öncesinde Bağdat'ta veya daha güçlü bir ihtimalle Semerkand'ta Taftazani ve Seyyid Şerif Cürcânî gibi yakınında bulunduğu ünlü din alimlerinden duymuş ve biriktirmiş olabilir. Orta Asya İslam kültüründe Herat, Semerkant, Merv, Buhara gibi şehirler başta kütüb-i sitte olmak üzere hadis ilmi konusunda güçlü bir gelenek oluşturmuşlardı (Bk. Zekeriya Kitapçı, *Orta Asya Türk İslam Medeniyeti Tefsir ve Hadis İlminin Gelişmesinde Müslüman Türklerin Yeri*, Yedi Kubbe yay. 2008; Ali Albayrak, *Buhârî Sonrası el-Camiü's-Sahih*, İstanbul 2018; Yücel, 2019). Merâgî, derlediği hadisin gösterdiği gibi Orta Asyalı muhaddis kişilerden etkilenmiştir.

SONUÇ

Bu araştırmada Abdülkadir Merâgî'nin ilk defa 1405 yılında yazdığı *Camiü'l-elhan*, sonrasında 1418 yılında yazdığı *Muhtasar Makasıdü'l-elhan li's-Sultan Şahruh* ve 1423 yılında yazdığı *Makasıdü'l-elhan li's-Sultan Murad es-Sani* (2023) adıyla belirtilen eserlerinde andığı sesi güzelleştirerek okuma ile ilgili dört hadisin kütüb-i sitte merkez olmak üzere ilk hadis kaynakları aranmıştır. Merâgî öncesinde yazılmış, muhaddislerce sahih kabul edilen hadis kitaplarında dört hadisin mevcut olduğu tespit edilmiştir.

*Bu araştırmanın ilk sonucu Merâgî'nin eserinde andığı dört hadisin en azından üçünün (1, 3, 4.hadisler) kütüb-i sitteden altısının içinde bulunduğu anlaşılmıştır: Buhârî, Nesâî, Ebu Dâvûd, Müslim, İbn Mâce, Tirmizî. Bunlara Dârimî'yi de ilave etmiştik. Merâgî zamanına kadar bu hadis kitaplarının defalarca şerhleri ve yeniden düzenlenmiş eserleri yapılmıştı. Biz diğer hadis kitapları başlığında onları andık. Hadislerden biri, 2.hadis kütüb-i sitte içinde değil İbnü'l-Esîr ve Suyûtî'nin sahih hadis eserlerinde bulunmuştur. Birebir metin üzerinden karşılaştırmanın sonucu 1.hadis Dârimî'de ve İbn Balaban'ın eserinde; 2.hadis İbnü'l-Esîr'in en-Nihaye'sinde; 3.hadis Dârimî, Buhârî ve diğer şerhlerde; 4.hadis Müslim, İbnü'l-Esîr'in en-Nihaye'sinde ve İbn Balaban'ın eserlerinde, Tirmizî'de ise benzeri bulunmuştur.

*Bu sonuca ilave edilecek önemli hususlardan biri, hadislerin hiçbiri İbnül-Cevzi'nin (ö.597/1201) *el-Mevzuât* adlı eserinden anlaşıldığı kadarı ile uydurma hadisler içinde yer almamış olmalarıdır.

*Bu hadis kaynaklarının hiç biri Şia'nın tanıdığı kütüb-i erbaa içinde değildirler. Merâgî'nin verdiği hadis metinlerine bakılırsa, hadis şerhlerinden veya kendi çağındaki muhaddislerin bilgisinden yararlanmış olma ihtimali yüksektir.

*Bu araştırmanın ikinci sonucu hadisleri ne zaman derlediğinin cevabı olacaktır. Merâgî'nin ilk hadis kaynaklarının doğrudan kütüb-i sitte olmasa da şerhlerinden yararlandığı anlaşıldıktan sonra, hadisleri ilk defa Semerkand medresesi kütüphanesinden yararlanarak, kendisinde kitap yazma isteğinin ilk canlandığı 1400 ile 1405 yılları arasında derlemiş olabileceği ortaya çıkmaktadır. Bağdat'ta iken de bunları derlemiş olma ihtimali de bir o kadar yüksektir.

*Bu araştırmanın üçüncü sonucu, söz konusu olan dört hadisin tercümeleri 2007 yılından önce yapılmış mıdır sorusu ile ilgilidir. Önce kütüb-i sitte tercümeleri, daha sonra ulaşılabilen araştırmaların ilk örneği 1918 olmak üzere, sonrasında da ilk defa çeşitli hadis mütercimleri, sonrasında içlerinde hadis, tecvid, kıraat ve müzikle ilgilenenler de olmak üzere bazı araştırmacılar tarafından, 2007 yılı öncesinde defalarca hadislerin tercüme edildiği veya tercümelerinin aktarıldığı, aynı zamanda hadis kaynaklarına defalarca işaret edildiğini göstermiştir. Bu araştırma hadisleri 2007 yılından sonrasında "ilk defa ben kaynaklarını yazdım, ilk ben tercüme ettim" iddiasında bulunanlar veya onları destekleyenlere (varsa), bu iddianın doğru olmadığını apaçık göstermektedir.

*Bu araştırmanın dördüncü sonucu, Abdülkadir Merâgî, gerek Bağdat gerekse Semerkant ve Herat'ta yaşadığı sıralarda Taftazani ve Cürcani gibi ehl-i sünnet alimleri ile dost olduğu gibi, her ne kadar isimlerinden bahsetmemiş olsa da kendi zamanında yaşamış bazı mudaddislerle dost idi. Örneğin Merâgî'nin çağdaşı olan İbn Hacer Askalanî (ö.852/1449), 1380'li yıllardan itibaren Bağdat'ta eğitimini tamamlamış ve muhaddis olarak ünlenmişti. Bu sırada Celayirlilere hizmet eden Merâgî, Bağdat ile Tebriz'e gidip geliyordu. Kaynak olarak kullandığımız İbn Hacer'in yazdığı *Fethu'l-Bârî* adlı eseri, muhaddisler tarafından Sahih-i Buhârî üzerine yapılmış en başarılı şerh olarak kabul edilir. Merâgî'nin bir diğer çağdaşı Zehebî (ö.852/1348) zayıf hadisler hakkında yazdığı *Mîzânü'l-itidal* adlı eserinden başka hem muhtasar hem de tamamlayıcı olarak *Lisânü'l-mîzân* adlı bir başka hadis eserini yazmıştır. Burada anılanların dışında kaynakçada, Merâgî çağdaşı olabilecek bazı eserlerin yazarlarına bu açıdan dikkat çekilmiştir.

KAYNAKÇA

Abbas Ahmed Sakr- Ahmed Abdulcevad (1994). *Camiu'l-ehadis/ Camius-sağir ve zevaiduhu vel-Camiul-kebir lis-Suyûtî* (ö.911/1505). c.1-9, Beyrut Darulfikr yay. 1414/.

Abdulbaki, M.F. (haz.ve şerh) (1952). *Sünenu İbn Mâce*. c.1-2, Kahire Daru ihya-il-kütübil-Arabiyye yay. 1372-1373 h. (Halebi baskısı diye bilinir).

Abdürrezzak es-San'ânî (ö.211/827) (2015). *el-Musannef*. c.1-10, Kahire Darut-te'sıyl yay. 1436/.

Abu Khaliyl (trans.) (2007). *English Translation of Jami' At-Tirmizî* ed.Hafız Abu Tahir Zubair, c.1-3, Riyad Darussalam yay.

Acurrî (ö.360/970) (1987), *Ahlâku hameleti'l-Kur'ân*. thk. Abdülazîz b. Abdülfettah Kari. Medine : Mektebetü'd-Dâr, 1408/.

Ahmed M. Şakir- Hamza Ahmed Ez-Zeyyin (1995). Şerhu Müsned Ahmed b. Han-bel. c.1-20, Kahire Darulhadis yay. 1416/.

Ahmed b.Hanbel (ö. 241/855). *Müsned*. 4, 383, 385, 396 (nr.18405, nr.18523, nr.18615), 304; Şerhi bk. Ahmed M. Şakir ve Arnaud Şuayb ve İbn Hacer el-As-kalani.

Ahmed b.Muhammed el-Herevi (ö.401/1011) (1999). *Kitâbu'l-Garibeyn*. haz.Ah-med Ferid el-Mezidi, Riyad Mektebetü Nizar Mustafa el-Baz yay. 1.bs.1419/.

Ahmed b.Muhammed el-Gammari el-Haseni (ö.1380/) (1996). *el-Mudâvi li-ile-li'l-câmii's-sâgir ve şerhi'l-Münâvî*. c.1-6, Kahire Darul-kütübil-Mısriyye yay. 1.bs.

Alaeddin Ali el-Hindî (ö.975/1567) (2005). *Kenzü'l-ummâl fî süneni'l- ekvâl ve ef'âl.* haz.İshak et-Tayyibî, c.1-15, Beyrut Beytül-efkarid-düveliyye yay. 2.bs.

Arnaud Şuayb el- (şerh vdğr) (1997). Şerhu Müsnedü Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855). Şerh: Şuayb el-Arnaud- Adil Mürşid vdğr, c. 1-50, Beyrut Müessesetü'r- risale yay., 1.bs.1416-1417/1995-1997.

Akdogan, B. (1999). "Bazı Ayet ve Hadisler Doğrultusunda islam Açısından Mu-siki Sanatının Değerlendirilmesi". *Ankara Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi*. Cilt:XXXIX, s. 379-392

Akın, H. (trc.) (2008). *Müslim Muhtasarı Tercümesi*. İstanbul Polen yay.

Ali b.Adem el-Aytubi el-Vellevi (2003). *Zâhiretu'l-ukba fî şerhi'l- müctebâ / Şerhu Sünenü'n-Nesâî*. c.1-40, Mekke Daru-Al-burum yay. 1.bs.1424/.

Ali el-Kari (ö.1014/1606) (2001). *Mirkâtü'l- mefâtih Şerhi mişkâtü'l- mesâbih*. thk. Şeyh Cemal el-Aytani, c.1-9, Beyrut Darul-kütübil-ilmiyye yay. 1.bs.1422/.

Alluş, A. (2001). *Câmi' fî garîbi'l-hadis maa metni en-Nihâye li-İbnü'l-Esîr*. c.1-4, Riyad Mektebetür-rüşd yay. 1.bs.1422/2001, En-Nihâye'de kullanılan rumuzları aynen kullanmıştır. Eserde h (he) ile Ahmed b. Muhammed el-Herevî (ö. 401/1011), s (sin) ile hadis hafızı Ebu Musa el-Medinî'nin (ö. 581/1185) eserleri kastedilmek-tedir.

Aslan, Ö. (2006). "Kur'ân Tilavetinde Musikînin (Ses Sanatının) Mesnedi". *Bakı Dövlet Universiteti İlahiyyat Fakültesinin Elmi Mecmuasi*. sy. 5, Azerbaycan/Baki, Mart, s. 75-89

Aydın, M.A. (2002). "Kur'an okumanın ve Dinlemenin Fazilet ve Adabı". İlahiyat Fakültesi Dergisi. sy. 7, s.127-152

Aydınlı, A. (trc.ve tahk.) (1996). *Sünen-i Dârimî tercümesi*. c.1-6, İstanbul Medve yay. 1994-1996

Aynî (ö.855/1451) (1982). *Umdetu'l-Kârî*, c.I-XXV, Belucistan-Pakistan el-Mektebetül-reşidiyye yay. 1402/.

Aynî (ö.855/1451) (1999). Şerhu Süneni Ebi Dâvûd. thk.Ebul-Munzir Halid Mısri. c.1-7, Riyad Mektebetür-rüşd yay. 1.bs.1420/.

Beyhakî (ö.458/1066) (1991). *Ma'rifetü's-sünen ve'l-âsâr.* haz.Abdulmuti Emin Kalaci, c.1-15, Halep Darul-va'y yay. 1411/. Beyhakî bu eserinde İmam Şafii'nin *el-Üm* adlı eserindeki hadisleri de bir araya getirmiştir. Dolayısı ile bu eserler *el-Üm* hadisleri de taranmış oldu.

Beyhakî (ö.458/1066) (2003). Şuabu'l-imân. thk.Abdülali Abdülhamid Hamid. c.1-9, Riyad Mektebetür-rüşd yay. 1423/

Beyhakî (ö.458/1066) (2011). *Sünenü'l- kebîr.* thk.Abdullah et-Türki- ed.Abdüssind Hasan Yemame, c.1-24, Kahire Merkezu Hicr li'd-dirasat yay. 1.bs.1432/, c.1-21 (hadis nr.1- 21844) ve fihris ciltleri. Muhtasarı bk.Zehebi. Not: Ahmed Beyhakî'nin Sünenü'l- kebir adlı eseri Sünenü'l- kübra (thk.M.Abdulkadir Ata, c.1-11, Beyrut Darülkütübil ilmiyye yay. 1424/2003) olarak da bilinir. Eserde fıkıh konularına göre hadisler düzenlemiştir. Müzikle ilgili hadislerin bir kısmı "Kitabu's- salat/ bab.Keyfiyetu'l- kıraat (c.3/ s.434/ 159.bab)" yani "Namaz kitabı" içinde "Okuma/kıraatın nasıllığı babı" içinde bulunmakla beraber çoğu "Kitabu'ş-şehadat/Şahitlikler kitabı, c.20/s.431/2011) içinde sırasıyla "mezamir ve meazifle eğlenmek, gına ile geçinmek, toplulukta terennüm etmek, muganni cariye ve kölelerle oturmak, raks seyretmek, hıda ve neşid dinlemek, Kuran ve zikirde sesi güzelleştirmek" (c.21/s.132-167/ 2011) konu başlıkları altında hadisler bir aradadır. Kitap Merâgî'nin yakın çağdaşı İbnüt-Türkmani (ö.750/1349) tarafından *el-Cevherü'n-nâki* adıyla eleştirilerek değeri takdir edilmiş, mudaddisler tarafından güvenilir olduğu genel kabul görmüştür. Nitekim yine Merâgî'nin çağdaşı Zehebi tarafından *Mühezzeb* adıyla kısaltılmıştır.

Bezzar bk.Heysemi ve İbn Hacer el-Askalani

Bozkurt, N. (1997). *Hadis'te Folklor ve Eğlence*. İstanbul İFAV İlahiyat Vakfı yay. 1.bs.1997

Buhârî (ö.256/870) (2012). *Sahihu'l- Buhârî ve hüve el-Câmiu'l- Müsnedü's- sahih*. c.1-10, Kahire Darutte'sıyl yay. 1.bs.1433/; Buhârî, *Câmiu's- sahih*, haz.Muhibbuddin el-Hatib- M.Fuad Abdulbaki- Kusay Muhibbuddin el-Hatib, c.1-5, Beyrut Daru İhyait-turasil-Arabi yay. 1400/1980; İngilizce tercümesi için bk.Khan; Türkçe tercümesi için bk.Sofuoğlu; Şerhi bk.Aynî Umde ve Deyubendi;.

Buhârî (ö.256/870) (1896). *Câmiu's-sahih* / Abdülhamid II baskısı, c.1-9, Bulak Matb.Kübra el-Emiriyye yay. 1311-1312/1895-1896, baskı kenarlarındaki açıklamalar için kullanılan rumuzlar 1.ciltte açıklanmaktadır; Şerhi bk.İbn Hacer el-Askalani Fethul-bari ve Kastallani ve Kirmani; İngilizcesi bk.Khan

Büyükçınar, A.M. vdğr (trc.) (1981). *Sünenü'n- Nesâî tercümesi.* trc.edenler: A. Muhtar Büyükçınar, Ahmet Tekin, Ö. Faruk Harman, Yaşar Erol (*Sünenü'n- Nesâî bi-Şerh-i Suyûtî ve Haşiyetu's -Sindî* tercümesi). c.1-8, İstanbul Kalem yay.

Canan, İ. (haz.ve trc.) (2000). *Kütüb-i sitte muhtasarı tercüme ve şerhi*. c.I-XVIII, Ankara Akçağ yay., ts. (2000). (Ebu Muh. İbnü'd-Deyba'nın, *Teysîrü'l- vüsûl* adlı eserin tercümesidir).

Çetin, A. (1998). "Kur'an Kıraatinde Musikinin Yeri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Dergisi*, c.7/sy.7, 1998, s.115-134.

Çetin, A. (1999). "The Place of Music in Qur'anic Resitation". *The American Journal of Islamic Social Sciences*. 16/1: 111-122

Davudoğlu, A. (trc.) (1978). *Sahih-i Müslim tercemesi ve şerhi*. c.1-12, Sönmez neşr.

Dârimî (ö.255/869). *es-Sünen*; Şerhi için bk.Nebîl b. Hâşim veya Fevvaz Ahmed; Türkçesi için bk.Aydınlı.

Devrakî (ö.246/860) (1987). *Müsnedu Sa'd b. Ebî Vakkas.* thk. Amir Hasan Sabri. Beyrut: Dârü'l-Beşairi'l-İslâmiyye, 1407/.

Deyubendî (ö.1352/) (2005). *Feyzu'l-Bârî ala Sahihi'l-Buhârî.* c.1-6, Beyrut Darulkutubil-ilmiyye yay. 1426/.

Düzenli, P. (1998). İslam Kültür Tarihinde Musiki. isam ktp.dm.no.140989.

Düzenli, P. (2001). "Klasik İslam Kaynaklarında Müzik Tartışmaları". *Marife*. 1/ 2: 27-58

Ebu Dâvûd (ö.275/888) (2009). *es-Sünen*. thk.Şuayb el-Arnavud- M.Kamil Karabelli, c.1-6, Dımaşk Müessesetür-rialetül-alemiyye yay. 1.bs.1430/; Şerhleri için bk. Seharenpuri ve Aynî ve Hattâbî el-Büsti ve Sübki; Türkçe tercümesi için bk.Koçaşlı ve Yeniel.

Ebu Nuaym el-Isfahani (ö.430/1038) (1996). *Hilyetu'l-evliya ve tabakâtu'l-asfiya*. c.1-11, Beyrut Darul-Fikr yay. 1412-16/1992-96.

Ebû Ubeyd el-Herevi (ö.224/838) (1995). *Garîbü'l-hadîs*. thk.Hüseyin Muhammed Şeref- haz.Mesud Hicazi vdğr., c.1-6, Kahire 1404-1419/1984-1995.

Erdoğan, N. (trc.) (2003). *Büyük hadis külliyatı: Rudani'nin (ö.1094/1683) Cem'u'l-Fevaid min cami'il-usul ve mecmai'z-zevaid tercümesi*. c.1-5, İstanbul iz yay.

Ezheri Herevi (ö.370/980) (1976). *Tehzîbül-luga.* Thk.Abdulazim Mahmud- M.Ali en-Neccar, c.1-15, Kahire ed-Darul-Mısriyye yay. 1.bs.1396/.

Fevvaz Ahmed Zümerli- Halid es-Sebul-alemi (thk.) (1987). *Sünenü'd-Dârimî* (ö.255/869). Karaçi Arambağ Kadimi Kütüphane yay., 1407/.

Fuciyani, M.Ataullah el-(ö.1409/1989) (2000). *Talikâtu's-selefiyye ala Suneni'n-Nesâî*. haz. Ahmed Şağif- Ahmed es-Selefi, Lahor Pakistan Mektebetü's-selefiyye yay. 1421/.

Gazzali (ö.505/1111). İhyâu ulûmi'd-din bk.Zebidî (ö.1205/1790) ve İbn Mulakkin ve Riyaz Abdullah Abdulhadi ve Zeynüddin Irakî; Türkçesi için bk.Mardini ve Serdaroğlu.

Hakim en-Nisaburi (ö.405/1014) (1997). *el-Müstedrek ale's-sahihayn*. c.1-5, Kahire Darulharemeyn yay. 1417/.

Halîm Sâbit Şîbây (1918). "Kur'ân-ı Kerîm Tilâveti Hakkında Sünnet-i Nebeviyye". İslam Mecmuası'ndan (C. I, Dersaâdet Matbaa-i Hayriyye ve Şürekâsı, 1330-1333/1912-1915, s. 7-10) yeni harflerle Haz. Ali Çiftci, *Marife*, Bahar 2012, s. 216-219

Hatib el-Bağdadî (ö.463/1071) (2001). *Târîhu Medîneti's-selâm / Tarihu Bağdad*. thk.Beşşar Avvad Maruf, c.1-17, Beyrut Darul-garbil-islami yay. 1.bs.1422/.

Hatib et-Tebrizî (ö. 502/1109) (1979). *Mişkâtü'l- mesâbîh*. haz. M. Nasıruddin el-Elbani, c.1-3, Beyrut el-Mektebül-İslami yay. 1399/.

Hatipoğlu, H. (trc.ve şerh) (1983). *Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi*, c.I-X, İstanbul Kahraman Yay.

Hattâbî el-Büstî (ö.388/998) (1932). *Meâlimu's- sÜnen/ Şerhu Süneni Ebi Dâvûd*. haz.M.Ragıb Tabbah, c.1-4, Halep Matbaatül-ilmiyye yay. 1.bs.1351/.

Hattâbî el-Büstî (ö.366/988) (2001). *Garîbu'l-hadîs*. thk.Abdülkerim Azbavî, Mekke Camiatu Ümmül-kura yay. 2.bs.1422/.

Heysemî (ö.807/1405) (2001). *Mecmau'z- zevâid ve menbau'l-fevâid*. thk.M.Abdülkadir Ahmed Ata, c.1-12, Beyrut Darulkütübil-ilmiyye yay. 1422/ .

Heysemî (ö.807/1405) (1990). *Mevâridü'z-zaman ila zevâidi İbn Hibbân*. thk.Hüseyin Selim Esed ed-Darani, c.1-7, Dımaşk Darus-sakafetil-Arabiyye yay. 1.bs.1411/ .

Heysemî (ö.807/1405) (1992). *Mecmau'l- bahreyn fi zevâidi'l- mu'cemeyn.* thk.Abdülkuddus Nezir, c.1-8, Riyad Mektebetür-rüşd yay. (Taberanî'nin *el-Mu'cemü'l-evsat* ve *el-Mu'cemü's-sağir* eserleri üzerine zevâid).

Heysemî (ö.807/1405) (1979). *Keşfü'l- estar an zevâidi'l- Bezzâr ale'l- kütübi's- sitte*. thk.Habibürrahman el-A'zamî, Hind Müessesetür-risale yay. 1399/.

Hoş, M. (2017). İslam Hukukunda Müzik. Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi SBE.

İbn Balaban (ö.739/1339) (1991). *el-İhsan fi takribi Sahihi İbn Hibban* (thk.Şuayb el-Arnaud), c.I-XVIII, Beyrut Müessesetür-risale yay. 1412/.

İbn Hacer el-Askalani (ö.852/1449) (1992). *Muhtasaru Zevâid Müsnedu'l- Bezzâr ala kütüb-i sitte ve Müsnedü Ahmed*. thk.Sabri b.Abdülhalik Ebu Zer, c.1-2, Beyrut Müessesetül-kütübis-sakafiyye yay. 1.bs.1412/.

İbn Hacer el-Askalani (ö.852/1449) (1987). *Fethu'l-Bârî bi-şerhi sahihi'l-Buhârî*. thk.M.Fuad Abdülbaki- Muhibbuddin el-Hatib, c.1-13, Kahire Daru'r-reyyan li't-turas yay. 1.bs.1407/.

İbn Hibban bk. İbn Balaban

İbn Huzeyme (ö.311/924) (1980). *Sahihu İbn Huzeyme*. thk.M.Mustafa el-A'zami, c.1-VI, Beyrut el-Mektebetül-islami yay, 1400/.

İbn Kayyim el-Cevzî (ö.751/1350) (1989). *Kelâmu ala mes'eleti's-semâ/ Hurmetü's-semâ.* thk.Raşid b.Abdülaziz el-Hamd, Riyad Darül-asime yay. 1.bs.1409/. Asıl adı *Hurmetü's-sema* olan ve değişik adlarla anılan bu eser 740/1340 yılında def de dahil olmak üzere şebbabe, mizmar, ceres eşliğinde müziğin caiz olmadığı hakkında yazılmış bir eser oluşunun etkisi müzikseverler arasında görülmüş olabilir. Fakat Merâgî hadislerine sahihlik konusunda bir itirazı yoktur, ancak yorumu farklıdır, 4 hadis bu eserde vardır.

İbn Mâce (ö.273/886) (2015). *Sünenu İbn Mâce*. haz.Raid b.Sabri, Riyad Darulhadare yat. 1436/, 2.bs; Türkçe tercümesi için bk.Hatipoğlu; Şerhleri bk.Safa ed-Davi ve M.Fuad Abdülbaki ve Raid b.Sabri İbn Alefe;

İbn Manzur (ö.711/1311) (1890). *Lisânu'l-Arab.* haz.A.Faris eş-Şidyak. 1-20 c., Kahire Bulak yay. 1307/; İbn Manzur (ö.711/1311), Merâgî zamanı Bağdat kültürü tarafından iyi bilinen kişilerden biriydi. *Lisanu'l-Arab* adlı eserini yazarken tarama sözlüğü mantığıyla çalışmış, kendi zamanından önce, Abbasiler dönemine kadar yazılmış öncü kitaplardaki Arapça kelimelerden sözlük oluşturmuştu. Sözlükte kullandığı kelimeleri düzenleme metodu sıhah yazarına özgüdür, kelime sonlarındaki harfe göre düzenlenmiştir. Sözlük ve Egani muhtasarı çalışmalarının etkisi Merâgî tarafından Bağdat sarayında hissedilmiş olabilecek kişilerden biriydi. Sözlüğünde hadislere de yer vermiştir.

İbn Melek (ö. 821/1418'den sonra), Aydınoğulları müderrsilerindendir. Bazılarına göre aslı Türkistanlı olup, veya eğitimini tamamladıktan sonra Anadoluya gelip Aydınoğullarından takdir görmüştür. Yerleştiği Tire'de kendisine medrese yaptırılmıştır. Eğer 1400 yıllarında Semerkand'tan gelip buraya yerleşmiş ise, Merâgî ile tanışıyor veya birbirlerini biliyor olmaları gerekir. Timur, Anadolu'da Tire'ye gelince yanında bulunan Seyyid Şerif Cürcânî ile görüşmüş, onunla sohbet etmişti. Bu durum onların Orta Asya'da tanışmış olduklarına işaret olabilir. Merâgî, İbn Melek adını belki Seyyid Şerif aracılığıyla duymuş da olabilir. İbn Melek Anadoluda ilk Kur'an sözlüğü yazan kişidir. Fıkıh ve hadis bilgisiyle ünlenmiş olan İbn Melek, *Mebâriku'l-ezhâr fi şerhi Meşariki'l-envâr* adlı eseriyle ünlüdür. Bu eser hadislerde görülen yanlış imla ile yazılmış kelimeler üzerine yazılmış, Kadı Iyaz'ın (ö.544/1149) *Meşârik* adlı eserin şerhidir. Eserde aradığımız hadislerden Mâ ezinAllahu hadisinin olduğunu *Meşârik*'ten (1914, c.1/s.21) dolayı biliyoruz.

İbn Mulakkin (ö.804/1401) (2004). *Bedrü'l-münîr fî tahrîci'l-ehâdisi'ş-şerhi'l-kebîr*. thk.Ahmed b.Süleyman b.Eyyub), c.1-10, Riyad Darul-hicre yay. 1425/. Yazar İbn Mulakkin, Merâgî'nin çağdaşı sayılır. Makasıd felsefesi öncüsü İmam Gazzalî'nin takipçisidir. Eser er-Rafii'nin İmam Gazzali'ye ait *el-Vecîz* eserine yazdığı *Fethü'l-azîz eş-Şerhu'l-kebîr* adlı şerhteki hadislerin tahricine dairdir.

İbnü'd-Deyba (ö.944/1537) (1990). *Teysîrü'l- vüsûl ilâ câmii'l- usûl min hadîsi'r-resûl*. I-IV, Kahire Darüt-turas yay. Türkçesi için bk.Canan

İbnü'l-Esîr (ö.606/1210) (1995). *Fezâilü'l-Kur'an*. thk.Ebu İshak el-Eseri, Kahire Mektebetül-İbn Teymiyye yay. 1.bs.1416/ .

İbnü'l-Esîr (ö.606/1210) (2000). *en-Nihâye fî garîbi'l-hadîs ve'l-eser*. haz.Ali b.Hasan el-Halebi, Cidde-Riyad Daru İbnil-Cevzi yay. 1321/. Eserde kullanılan h (he) rumuzu ile Ahmed b. Muhammed el-Herevi'nin (ö. 401/1011) *Kitâbü'l- Garîbeyn*, s (sin) ile hadis hafızı Ebu Musa el-Medinî'nin (ö. 581/1185) *el-Mecmuu'l-mugis* adlı garib kelimeleri açıklayan eserleri kastedilmektedir.

Kadı Iyaz b. Musa es-Sebti (ö.544/1149) (1914). *Meşâriku'l-envâr ala sıhahi'l-âsâr*. c.1-2, Tunus. Bazı hadis kitaplarında yanlış yazımı veya yanlış anlaşılması mümkün görülen kelimelerin açıklamasıdır. Bunlardan biri de "ezn" fiili dolayısı ile "Mâ eziznAllah" hadisidir

Kanarya, B. (2016). *Fedâilü'l-Kur'ân Rivayetlerinin Sıhhati ve Bu rivayetlerin oluşturduğu Kur'an Tasavvuru*. Doktora tezi, Dicle Üniversitesi SBE

Karaçam, İ. (1997). "Kur'an Tilavetinde Musikinin Önemi". *Nesil*. c.1/sy.5, 1997, s.7-11

Karaçam, İ. (1980). *Kur'an'ı Kerimin Faziletleri ve Okunma Kaideleri*. İstanbul Şamil yay.

Kastallani (ö. 923/1517) (1860). İrşâdü's-*sari li-şerhi sahihi'l- Buhârî*. c.1-10, Kahire Darut-tıbaatil-Mısriyye yay. 1276/.

Khan, M.M. (trans.) (1997). *The Translation of the meanings of Sahih Al-Bukhari.* Arab-Eng, trans.M. Muhsin Khan, Riyad Darusselam yay.

Khattab, N. (trans) (2007). *Sunan an-Nasâi*. Hadith ed.and referenced Hafız Abu Tahir Zubair, trans.Nasırüddin al-Khattab, ed.Huda Khattab, Riyad Darussalam yay.

Kılıçlı, M. (1989). "İslam Kültür Tarihinde Musiki Başlangıçtan Emevilerin Sonuna Kadar". *AÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*. XXXI: 399-451. (Makalede Kılıç soyadı hatalı olarak yayınlanmıştır)

Kirmânî (ö. 786/1384) (1981). *Sahihu'l-Buhârî bi-Şerhi'l- Kirmânî el-Kevâkib*. c.1-25, Beyrut Daru ihyait-turas yay. 2.bs.1401/. NOT: Merâgî'nin çağdaşı olan ünlü muhaddislerden biri de Şemseddin Kirmânî'dir. Topal olduğu halde bir çok defa hacca gitmiş ve Bağdat'ta öldüğü zaman büyük muhaddislerden biri olarak anılıyordu. Kirmânî'nin Buhârî şerhinin asıl adı *Kevakibü'd-derari fi şerhi sahihil- Buhârî*'dir (: Buhârî'nin sahih adlı eserinin şerhinde parlak yıldızlar). Aradığımız hadisleri, hadis fihristi bulunmayan bu baskının 19.cilt (K.Fezâilü'l-Kur'ân) ile 25.cildi (K.Tevhit) içinde bulabildik.

Koçaşlı, İ. (terc.) (1983). *Sünen-i Ebu Dâvûd ve Tercemesi*. 1. baskı, c.I-V, İstanbul Milli Gazete Milsan matb.; 2.bs. İstanbul Erkam yay. 2008

Malik, Muvatta şerhi bk.Muafiri

Mardini, Y. S. (2016). *Mesiru Umumi'l-Muvahhidin Şerh ve Terceme-i İhyau Ulumi'd-din.* haz.Mustafa Koç- Eyyüp Tanrıverdi, İstanbul Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başk. yay. (İÜ Ktp. Nadir, nr. 5853'ün yayını, eser 1297/ 1879'da tamamlanmış)

Merâgî (1418). *Muhtasar Makasıdü'l-elhan li's-Sultan Şahruh.* R.Uslu özel arşivi.

Merâgî (2023). *Makasıdu'l-elhan li's-Sultan Murad-ı Sani*. haz.Recep Uslu, İzmir Duvar yay.

Mizzi, Ebu'l-Cemaleddin Yusuf el-(ö.742/1341). *Tuhfetü'l- eşrâf bi- marifeti'l-etrâf*. tsh.Abdüssamed Şerafeddin, c.1-14, Beyrut Darül-kütübil-ilmiyye yay. ts.

Mollamehmetoğlu, O. Z. (trc.) (1972). *Sünen-i Tirmizî Tercemesi = Camiü's-sahih*. 1-6 c., İstanbul : Yunus Emre Yayınevi Yay.

Muafiri (ö.543/1148) (2007). *Mesâlik fi-şerhi Muvattai Mâlik*. thk.Aişe Hüseyni Es-Süleymani-M.Hocne Es-Süleymani, c.1-8, Darulgarbil-İslami yay. 1428/.

Muhammed İsmail es-San'ânî (ö.1182/1769) (2011). *et-Tenvir şerhu'l- Câmiu's-sagir li's-Suyûtî*. thk.M.İshak M.İbrahim, c.1-11, Riyad 1.bs.1432/.

Muhammed Said b. Besyuni Zağlul (1989). *Mevsuatu etrâfi'l- hadisi'n- nebeviyyeti'ş-şerîf*. c.1-11, Beyrut Darulkutubil ilmiyye yay. Kitapta kullanılan rumuzların anlamı için bk. c.1, s.16-21.

Musa Şahin Laşin (2002). *Fethul-mun'im şerhi Sahihi Müslim*. c.1-10, Kahire Ed-Daruşşuruk yay. 1.bs.1423/.

Münziri (ö.656/1258) (1968). *Tergîb ve terhîb minel-hadisi'ş- şerîf*. thk.Mustafa M.Amare, c.1-4, Beyrut Daru İhyait-turasil-Arabiyye yay. 2.bs.1388/.

Müslim (ö.261/875) (1998). 1-*Sahihu Muslim* (haz.Ebu Suhayb el-Keremi), Riyad Beytul-efkarud-duveliyye yay. 1419/; *Müslim Tercümesi* için bk.Sofuoğlu ve Davudoğlu ve Koç; Muhtasarı bk.Akın; Şerhi bk.Nevevi ve Musa Şahin Laşin.

Nebîl b. Hâşim el-Gamrî (1999). *Fethu'l- mennân şerhu'l-müsnedi'l- câmi/ Dârimî şerhi*. c.1-10, Beyrut Mektebetü'l-Mekkiyye yay. 1.bs.1419/; Türkçe tercümesi için bk.Aydınlı.

Nesâî (1930). *Es-Sünen*, Kahire 1348/. Şerhler için bk.Sindi.

Nesâî (ö.303/915) (1994). *Sünenü'n-Nesâî bi-Şerh-i Suyûtî ve Haşiyetu's -Sindi.* haz.Abdulfettah Ebu Gudde, c.1-9, Müessesetür-risale yay. 1414/; Tercümesi bk. Büyükçınar.

Nesâî (ö.303/915) (2012). *Kitabu's- Sünen el-Maruf bi's-Süneni'l- kübra*. Beyrut Darutte'sıyl yay. 1433/; bk.Fuciyani ve Seyyid b.Kesrevi ve Sindi ve Suyûtî.

Nesâî (ö.303/915) (2001). *Kitabu's- Süneni'l- kübra*. takdim Abdullah et-Türki, eşref: Şuayb el-Arnaud, thk.Hasan Abdülmünim Şelbi, Müessesetür risale, 1.bs.1321/; İngilizce tercümesi bk.Khattab; Türkçe tercümesi bk. Büyükçınar.

Nesâî (ö.303/915) (2012). *Sünenü's-suğra ve Mücteba/ Kitabu'l- mücteba el- maruf bi's-sünenüs-suğra*. c.1-9, Beyrut ve Kahire Darutte'sıyl yay., 1433/. Şerhi bk.Ali b.Adem.

Nevevi (ö.676/1277) (1929). *Sahihu Muslim bi-şerhi Nevevi el-Minhac*. Kahire Matbaatül-Mısriyye yay. 1.bs.1347/.

Okiç, Tayyib (1965). *Kuran'-ı Kerim'in Uslub ve Kıraati*. Ankara Üniversitesi yay.

Okçu, Abdülmecit (2007). "Kur'an Tilavetinde Ezgi". *Dini Araştırmalar*. c.10/ sy.28: 213-247

Raid b.Sabri İbn Alefe (haz.) (2019). Şurûhu Sünen İbn Mâce. Amman Beytul-efkarid-düveliyye yay. 1.bs.

Riyaz Abdullah Abdulhadi (1995). *Fehârisu ithafus-saâde / Gazzali ihya'sının şerhi ithaf'ın fihristi*. c.11-13, Beyrut Daru ihyait-turas yay. 1.bs.1416/.

Rudani bk.Erdoğan

Safa ed-Davi Ahmed el-Adevi (2000). İhdâu'd-dibâce bi-şerhi İbn Mâce. c.1-5, Bahreyn Mektebetu Darulyakin yay. 1422/.

Seharenpuri, Halil Ahmed (ö.1346/) (2006). *Bezlu'l-mechûd fî halli süneni Ebi Dâvûd maa ta'likati M.Zekeriyya Kandehlevi*. haz.Takiyyüddin en-Nedvi, c.1-14, Azamgarh Merkezuş-Şeyh Ebil Hasan en-Nedvi yay. 1.bs.1427/.

Serdaroğlu, A. (trc.) (1974). *Gazzali'nin İhya Tercümesi*. c.1-4, İstanbul Bedir yay.

Seyyid b.Kesrevi Hasan (haz.) (1998), İfsâdü'r-Râi bi-efrâdi ve zevâidü'n-Nesâî ala kütübi'l-hamse. c.1-2, Kahire Darul-kütübil-ilmiyye yay. 1419/.

Sindî (ö.1137/1725). *Sünenü'n- Nesâî bi-şerhi's- Suyûtî ve haşiyetu's- Sindî*. thk. Mektebetu't- tahkiki't- turasi'l- İslami. c.1-5, Beyrut Darulmarife yay., ts.

Sofuoğlu, M. (trc.) (1989). *Sahih-i Buhârî ve Tercemesi*. c.1-16, İstanbul Ötüken Yay.

Sofuoğlu, M. (trc.) (1978). *Sahih-i Müslim ve Tercemesi*. İstanbul İrfan yay.

Suyûtî (ö.911/1505) (1954). *Câmiu's- sagir fî ehâdisil- beşirin- nezîr*. c.1-2, Kahire 1286/ (Bu eser 906/1500 senesinde yazıldı); bk.Abbas Ahmed Sakr ve Muhammed İsmail es-San'ânî.

Suyûtî (ö.911/1505) (1930). *Sünenü'n- Nesâî bi-Şerh-i Suyûtî ve Haşiyetu's -Sindî*. c.1-8, Kahire : el-Matbaaatü'l-Mısriyye yay. 1348/; Nesâî (ö.303/915). *Sünenü'n-Nesâî bi-Şerh-i Suyûtî ve Haşiyetu's -Sindi*. haz.Abdulfettah Ebu Gudde. c.1-9, Müessesetür-risale yay. 1414/1994, 4.baskı; Türkçe tercümesi bk.Büyükçınar.

Sübki (ö.1352/1933) (1974). *el-Menhelü'l- azbu'l-mevrûd şerhu süneni'l- Ebi Dâvûd*. thk. Emin M. Hattab, c.1-10, Riyad el-Mektebetül-İslamiyye yay. 2.bs.1394/. Türkçe tercümesi için bk.Yeniel-Kayapınar.

Şevkani (2005). *Neylü'l-evtâr min esrâri munteka'l- ahbâr*. Daru İbn Kayyim ve Daru İbn Affan yay. 1426/ (nr.3545, 3546, 3669).

Taberani (ö.360/971) (1983). *el-Mu'cemü'l-Kebîr*. thk.Hamdi Abdülmecid es-Selefi, c.1-25, Bağdat 1403/; Kahire Mektebetu İbn Teymiyye yay. ts. bk.Heysemi

Taberani (ö.360/971) (1995). *Mu'cemü'l- evsat*. c.I-X, nşr. Târık b.İvazullah – Abdülmuhsin b.İbrâhim el-Hüseynî, Kahire Daru haremeyn, 1416/; bk.Heysemi

Taftazani (2019). *el-Makasıd Kelam İlminin Maksatları Tercümesi*. trc.İrfan Eyibil, İstanbul Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı yay.

Talu, M. (1989). İzahlı Tecvid İlmi. İstanbul Milsan yay.

Tayalisi (ö.204/815) (1999). *Müsned*. thk.M.Abdulmuhsin et-Türki, c.1-4, Cize Merkezu buhus yay. 1420/.

Tirmizî (ö.279/892) (2016). *Sünenu't-Tirmizî ve hüve Câmiül-kebir rivayetu Ebil-Abbas el-Mahbunî*. thk.Merkezül-buhus, I-V c., Kahire Darutte'sıyl yay. 1437/, c.4, Fezailül Kur'an, 17.bab, nr.3154; Tirmizî, *el-Camius-sahih ve huve Sunenut-Tirmizî*. thk.Ahmed Muhammed Şakir, 2.bs.1398/1978; Hafız İbnül-Arabi el-Maliki (ö.543/), *Arizetu'l-Ahvezi bi-şerhi Sahihi't-Tirmizî*, c.1-9, Beyrut Darül-kütübil İlmiyye yay.; Tirmizî sevabul-Kur'an 17 (46.Kitap Kuran'ın değeri ve fazileti, isimsiz 17.bab, nr.2911), dördüncü hadisle benzer anlamdadır. İngilizce tercümesi bk.Abu Khaliyl; Türkçe tercümesi bk.Mollamehmetoğlu.

Uludağ, S. (1976). İslam Açısından Musiki ve Sema. İstanbul İrfan yay.

URL: https://hadeethenc.com/tr/browse/hadith/; https://waqfeya.net/book.php?-bid=619; https://www.alssunnah.com/library; http://www.islamilimleri.com/Ktphn/Kitablar/05/005/Turkce/Kitab.htm

Uslu, R. (2016). *Müzik bibliyografyası-1: eserler*. 1. cilt, İstanbul Çengi yay.; 2.cilt, Müzik bibliyografyası -2: makaleler. İstanbul Çengi yay.

Uslu, R. (2018). "Merâgî ve Makasıd Felsefesi". *Current Academic Studies in Fine Arts*. ed. M. Yılmaz, Ankara: Gece kitaplığı yay., s. 115-123

Uslu, R. (2019). "The Makasid al-alhan versions of Merâgî or the books may be renamed? Merâgî between Timurid Shah Rukh and Ottoman Murad II". *Yegah musiki dergisi*. 2(1), 21-40

Uslu, R. (2022). "Merâgî'nin 24 şubesi ne kadar özgündür? Destinasyon imajının müzikolojik sorgulanması". *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 9 (33), 229-251

Uygun, M. N. (2000). "Kur'an ve Musiki". *Kur'ân ve Tefsir Araştırmaları II.* edt. Bedreddin Çetiner, İstanbul, Ensar Neşriyat, s. 49-56

Üçok, B. (1966). "İslamda Musiki Üzerine". *Ankara İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 14/1: s.83-9

Yalçın, G. (2020). "Müstakimzade'nin Musiki İlmine Dair Risalesi". *EJMD*, sy.16: 93-113

Yalçın, G. (2022). "Bir XVIII. Yüzyıl Osmanlı/Türk Musikisi Yazılı Kaynağı: Akovalızâde Hâtem Efendi Edvârı". *Bilig*. 101: 135-162

Yeniel, N. - Hüseyin Kayapınar (trc.edenler) (1987). *Sünen-i Ebu Dâvût Terceme ve Şerhi*. Mukaddime İsmail L.Çakan, Şamil yay.; Gündoğdu matb.1991

Yılmaz, Ö. (2010). *Makasıd Düşüncesinin Ortaya Çıkışı ve İlk Kaynakları*. Doktora tezi. MÜ SBE

Yılmaz, H. K. (2000). "Kur'an'ı Okumak ve Anlamak". *Altınoluk*. 172: 9 vd.

Yücel, A. (2019). *Hadis Tarihi*. İstanbul

Wensinck, A.J.- Mensing, J. P. (1969). *Mu'cemü'l- Müfehres li elfazi'l- hadisi'n-nebevi / Hadis concordance*. Leiden Brill yay.

Zebidi el-Murtaza (ö.1205/1790) (1890). İthâfü's-sâdeti'l-muttakin şerhu esrâri İhyâi ulumi'd-din. 1-10 c., Kahire Darülfikr yay. ts. (1311/). Fihristi: Riyaz Abdullah Abdülhadi (haz.), *Fehârisu İthâfüs-sadetil-muttakin li'z-Zebidi şerhu esrâri ihyâi ulumi'd- din li'l-Gazzâli*, c.11, Beyrut Daru ihyait-turas yay. 1416/1996.

Zehebi (ö. 748/1348) (2001). *Mühezzeb fi ihtisari Süneni'l- kebir li'l- Beyhakî*. thk. Darul-mişkat Araştırma Merkezi. Riyad Darul-vatan yay. 1.bs.1422/, s.1-4373 (nr.1-16753) ve fihrist. NOT. Merâgî çağdaşı Zehebi'nin, bu eseri Beyhakî'nin eserine dayanmaktadır. Beyhakî'nin hadisleri fıkıh konularına göre düzenlediği eserini, Zehebi'nin özetlediği bu eserde oyun, gına, raks gibi hadisler bir aradadır. Bir kısmı "Kitabus- salat/ bab.Keyfiyetul- kıraat (503)" yani "Namaz/Dua kitabı" içinde

"Okuma/kıraatın nasıllığı babı" içinde bulunmakla beraber çoğu "Kitabu'ş-şehadat/ Şahitlikler kitabı, s.4147) içinde sırasıyla "mezamir ve meazifle eğlenmek, gına ile geçinmek, toplulukta terennüm etmek, muganni cariye ve kölelerle oturmak, raks seyretmek, hıda ve neşid dinlemek, Kuran ve zikirde sesi güzelleştirmek" (s.4233-4246) konu başlıkları altında hadisler bir aradadır. Bu durum o günlerin ihtiyacını karşılamaktan doğduğu için, zamanın tartışmalarından biri, günümüz tartışmalarından farklı değildi anlamına gelmektedir. Zehebi (ö.748/1348), Siyeru A'lami'n- nubela, adlı eserin de sahibidir.

Zehebi (ö.748/1348) (1988). *Siyeru A'lâmi'n- nubelâ*. haz.Şuayb el-Arnaud vdğr, c.1-27, Beyrut Müessesetür-risale yay. 1.bs.1402-1409/.

Zemahşeri (ö.538/1144) (1971). *el-Fâik fî garibi'l- hadîs*. thk.M.Ebulfazl İbrahim-Ali M.el-Bicavi, Kahire İsa el-Babi el-Halebi yay. 1391/.

Zeylai (ö.762/1360) (1994). *Tahricü'l- ehâdîsi'l-âsâri'l- vakıa fî Tefsiri'l- Keşşâf li'z- Zemahşeri*. c.1-4, Riyad : Dâru İbn Huzeyme yay, 1414/. NOT: Zeylai, Merâgî çağdaşı sayılabilir.

Zeynüddin Iraki (ö.806/1404). İhbârü'l-ahyâ bi-ahbâril-ihyâ. Gazzali ihya'sını şerh eden ve hadislerini tahric eden Zeynüddin Iraki (ö.806/1404) Merâgî çağdaşıdır. Hadis alimi, bir çok eser yazmıştır. Zeynüddin Iraki'nin hem hadisler hem de İhya şerhi, Merâgî kültürünü etkilemiş olabilir. Yine İhya şerhi olan Zebidi'nin İthafüs-saade adlı eserin üzerine hazırlanmış Feharis'ten anlaşıldığına göre Merâgî hadislerinin üçü Zebidi'nin yazdığı İhya şerhinde bulunmaktadır. Bk.Riyaz.